ต.ร.๒๗๘

ตัวอย่างแบบเรียน
กรมวิชาการ
กระทรวงธรรมการ

แบบหัดแต่งและไวยากรณ์

สำหรับชั้นมัธยม

กองตำรา
๑๔ มี.ค. ๒๕๐๑

ของ

พระยาผดุงวิทยาเสริม (กำจัด พลางกูร)

กระทรวงธรรมการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน

พิมพ์ครั้งที่ห้า ๕,๐๐๐ ฉะบับ

ราคาฉะบับละ ๔๐ สตางค์

พิมพ์และจำหน่ายที่โรงพิมพ์ศรีหงส์

พ.ศ. ๒๔๗๕

(มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ)

ลภิมัมหานาคม
จาก
ห้องสมุดกรมวิชาการ

หอสมุดแห่งชาติ
๑๙ มี.ค. ๒๕๐๐
กรมศิลปากร

ตัวอย่างหนังสือเรียน
กรมวิชาการ
กระทรวงธรรมการ

แบบหัดแต่งและไวยากรณ์

สำหรับชั้นมัธยม

ของ

พระยาผดุงวิทยาเสริม (กำจัด พลางกูร)

กระทรวงธรรมการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน

พิมพ์ครั้งที่ห้า ๕,๐๐๐ ฉะบับ

ราคาฉะบับละ ๔๐ สตางค์

พิมพ์และจำหน่ายที่โรงพิมพ์ศรีหงส์

พ.ศ. ๒๔๗๕

(มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ)

(สำเนา)

ใบอนุญาตให้ใช้แบบเรียน

ฉะบับที่ ๖๖/๕๑๙

วันที่ ๒๙ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕

หนังสือแบบหัดแต่งและไวยากรณ์ ของอำมาตย์เอก พระยาผดุงวิทยาเสริม พิมพครั้งที่ ๑ จำนวนหน้าพันฉะบับ ใน พ.ศ. ๒๔๗๕

เจ้าหน้าที่ได้ตรวจแล้ว อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้

(ลงนาม) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์

เสนาบดีกระทรวงธรรมการ

(ใช้ได้ฉะเพาะในการพิมพ์คราวนี้เท่านั้น และห้ามมิให้นำใบอนุญาตนี้ไปพิมพ์ในหนังสือเรื่องอื่นที่มิได้รับอนุญาตเป็นอันขาด).

คำนำเมื่อพิมพ์ครั้งแรก

แบบหัดแต่งและไวยากรณ์นี้ ข้าพเจ้าได้รวบรวมขึ้น และได้เคยลองใช้สอนดูแล้วเห็นว่ามีประโยชน์ดีอยู่ จึงได้จัดการพิมพ์ขึ้นโดยหวังว่า ครูและนักเรียนทั่วไปคงจะได้ประโยชน์ในการสอนการเรียนตามแบบนี้ ในโรงเรียนของเราเวลานี้ ตั้งแต่ชั้นมัธยมปีที่ ๑ ขึ้นไป ก็ต้องเรียนภาษาต่างประเทศ มีภาษาอังกฤษเป็นต้น ในการเรียนภาษาต่างประเทศ ถ้าไม่รู้คำทั้ง ๘ พวกตามไวยากรณ์แล้ว ก็ยากที่จะเข้าใจได้ดี ตำรานี้มีความมุ่งหมายที่จะช่วยนักเรียน ในการเรียนภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศด้วย (นอกจากเรียนภาษาไทย)

ข้าพเจ้าขอแนะนำครูผู้ที่จะใช้ตำรานี้สัก ๔ ข้อ คือ

(๑) แบบผึกหัดนั้น นอกจากจะให้นักเรียนเขียนตอบ ควรให้ทำปากเปล่าด้วย

(๒) นักเรียนอ่อนที่ไหน ครูควรหาแบบผึกหัดที่นั่นเพิ่มเติมอีก (นอกจากที่มีอยู่ในหนังสือ)

(๓) เมื่อให้นักเรียนแต่งประโยค อย่าให้นักเรียนดูตำรา เพราะจะเอาอย่างที่มีอยู่ในหนังสือ

(๔) เมื่อให้นักเรียนหาคำชะนิดใดชะนิดหนึ่งในประโยค (เช่นในแบบผึกหัดที่ ๕ ข้อ ๑) ควรให้เด็กเขียนลงไปทั้งประโยค แล้วให้ขีดเส้นใต้ที่คำซึ่งต้องการ

ในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบใจ คุณพระอุปกิตศิลปสาร ผู้ซึ่งได้อนุเคราะห์ช่วยตรวจและแก้ไขให้ดีขึ้นเป็นส่วนตัว กับท่านขุนสุนทรภาษิตและรองอำมาตย์ตรีเขียนผู้ซึ่งได้ช่วยในการหาแบบผึกหัดเพิ่มเติม

พระผดุงวิทยาเสริม

วันที่ ๑ มิถนายน พ.ศ. ๒๔๖๔

สารบัญ

ภาคต้น

บทที่ ๑	ประโยค ๒ ส่วน		หน้า ๑
,, ๒	,, ๒ ,,	(ต่อ)	,, ๓
,, ๓	,, ๓ ,,		,, ๔
,, ๔	นาม		,, ๗
,, ๕	สรรพนาม		,, ๙
,, ๖	คุณศัพท์		,, ๑๑
,, ๗	กริยา		,, ๑๓
,, ๘	วิเศษณ์		,, ๑๔
,, ๙	บุรพบท		,, ๑๘
,, ๑๐	สันธาน		,, ๒๒
,, ๑๑	อุทาน		,, ๒๖
,, ๑๒	กริยาช่วย และกริยาเป็น		,, ๒๗
	สังเขปภาค ๑		,, ๒๙
,, ๑๓	ตัวอย่างวิธีสัมพันธ์และกระจาย		,, ๓๑

ภาค ๒

,, ๑๕	วลี		,, ๓๕
,, ๑๕	พจน์		,, ๓๖
,, ๑๖	ลิงค์		,, ๓๗

บทที่ ๑๗	การก	หน้า ๔๐
,, ๑๘	ลักษณะ	,, ๔๑
,, ๑๙	กาล	,, ๔๓
,, ๒๐	วาจก	,, ๔๕
,, ๒๑	อุปะมาณ	,, ๔๘
,, ๒๒	ประโยค ๓ ชะนิด	,, ๕๐
,, ๒๓	สังกรประโยค	,, ๕๒
,, ๒๔	อเนกัตถประโยค	,, ๕๖
	สังเขป	,, ๕๗
,, ๒๕	วิธีสัมพันธ์และกระจาย	,, ๕๘
,, ๒๖	เลขนอกและเลขใน	,, ๖๔

แบบหัดแต่งและไวยากรณ์

ภาคหนึ่ง

บทที่ ๑

จงอ่าน ม้าวิ่ง

ถาม. อะไรวิ่ง? ตอบ. ม้า วิ่ง

ถาม. ม้าทำอะไร? ตอบ. ม้า วิ่ง

ดังนี้จะเห็นได้ว่า ม้าวิ่ง นี้ได้ความว่าสิ่งใดทำอะไร

จงอ่าน นายคงเดิร

ถาม. ใครเดิร? ตอบ. นายคงเดิร

ถาม. นายคงทำอะไร? ตอบ. นายคงเดิร

ดังนี้จะเห็นได้ว่า นายคงเดิร นี้หมายความว่าใครทำอะไร

จงอ่าน ว่าวตก

ถาม. อะไรตก? ตอบ. ว่าวตก

ถาม. ว่าวทำอะไร ตอบ. ว่าวตก

ดังนี้จะเห็นได้ว่า ว่าวตก นี้ได้ความว่าสิ่งใดทำอะไร

ถ้อยคำที่เราพูด (หรือเขียนก็ดี พิมพ์ก็ดี) ได้ความว่าสิ่งใดทำอะไร (หรือใครทำอะไร) เราเรียกว่าประโยค

เช่น ม้าวิ่ง เป็นประโยคหนึ่ง

นายคงเดิร เป็นประโยคหนึ่ง

ว่าวตก เป็นประโยคหนึ่ง

แบบฝึกหัดที่ ๑

๑. ให้หาคำเติมลงในที่ว่างเพื่อทำให้เป็นประโยค (อย่าเติมคำที่ซ้ำ ๆ กัน)

.....บิน น้ำ..... .....พัด แมว..... .....หอน

.....นอน ควาย..... ช้าง..... .....หล่น .....พูด

.....แตก กะโถน..... .....หาย .....ยืน .....นั่ง

.....หยด .....คลาน .....ร้อง แผ่นดิน..... .....งอก

ม้า..... .....เกิด .....เอียง .....ล่ม .....จม

.....ลอย .....หยุด .....หมอบ

๒. ให้นักเรียนแต่งประโยคมา ๒๐ ประโยค

บทที่ ๒

ตามที่เรียนมาแล้วในบทที่ ๑ ประโยคแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คืออะไรหรือใคร ส่วนหนึ่ง, ทำอะไรส่วนหนึ่ง, เช่น ม้าวิ่ง, ม้า เป็นส่วนหนึ่ง. วิ่ง เป็นส่วนหนึ่ง ส่วนที่ได้ความว่าอะไรหรือใครนั้นเรียกว่าประธาน ส่วนที่ได้ความว่าทำอะไรนั้นเรียกว่า แสดง

ส่วนประธาน	ส่วนแสดง
ม้า	วิ่ง
นายคง	เดร
ว่าว	ตก

แบบฝึกหัดที่ ๒

ให้แยกประโยคต่อไปนี้ออกเป็น ๒ ส่วน คือส่วนประธานและส่วนแสดง

นายสินอน ควายเดิร ลมพัด ไฟดับ น้ำไหล
นกบิน หมาเห่า ไก่ขัน เสือกะโดด วัววิ่ง
ช้างล้ม เต่าคลาน เรือนพัง ชามแตก ถังบุบ
สุนัขหอน หญ้าขึ้น เรือล่ม กระดาษปลิว เชือกขาด
แดดออก เด็กซน ม้าเผ่น กบเต้น ผู้หญิงหัวเราะ

พ้าแลบ ใบไม้ร่วง ฝรั่งหกคะเมน กุ้งดิ้น ปลาผุด

เต่าโผล่ คนหอบ กะต่ายเต้น

บทที่ ๓

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้ ควายกินหญ้า

ถาม. อะไรกินหญ้า? ตอบ. ควายกินหญ้า (ควายเป็นส่วนประธาน)

ถาม. ควายทำอะไร? ตอบ. ควายกินหญ้า (กินหญ้าเป็นส่วนแสดง)

จงสังเกตอีกประโยคหนึ่ง ตาสีตีวัว

ถาม. ใครตีวัว? ตอบ. ตาสีตีวัว (ตาสีเป็นส่วนประธาน)

ถาม. ตาสีทำอะไร? ตอบ. ตาสีตีวัว (ตีวัวเป็นส่วนแสดง)

จงสังเกตส่วนแสดงของประโยคทั้ง ๒ ข้างบนนี้ คือ กินหญ้าและตีวัว ถ้าจะถามว่ากินอะไร ก็ต้องตอบว่ากินหญ้า ตีอะไร ก็ต้องตอบว่าตีวัว วัวและหญ้าเป็นสิ่งที่ถูกกิน และถูกตี คำที่ถูกกระทำเช่นนี้เรียกว่ากรรม

คำ กิน และ ติ่ เป็น สกรรมกริยา สกรรมกริยา หมายความว่า กริยาที่มีกรรม คือต้องมีกรรมมารับกริยานั้นจึงจะได้ความ

คำกริยาที่เรียนมาแล้วในบทที่ ๑ และบทที่ ๒ เช่น วิ่ง, เดิร, ตก. นั้นเรียกว่า อกรรมกริยา คือกริยาที่ไม่ต้องมีกรรม

ตัวอย่างแยกส่วนของประโยค

ประโยคว่า	ส่วนประธาน	ส่วนแสดง	
		กริยา	กรรม
ม้าวิ่งควายกินหญ้า	ม้า ควาย	วิ่ง กิน	— หญ้า

ประโยคคือคำหลายคำรวมกันอ่านหรือพูดได้ความว่า ใคร (หรืออะไร) กระทำอะไร ที่ว่าประโยคนั้นอาจเป็นคำพูดก็ได้ เขียนหรือพิมพ์ก็ได้

แบบฝึกหัดที่ ๓

๑. ให้แยกประโยคต่อไปนี้ออกเป็นส่วน ๆ ตามตัวอย่างข้างบน

ลุงอ่วมตัดต้นไม้ ตามีเหลาดินสอ ไก่กินมะละกอ
พ่อตีเจ็ก เด็กอ่านหนังสือ วัวชนควาย แมวเลียขา
ปลาตอดเบ็ด ฝังตอมหมี เจ็กต่อเรือ เสือกัดเนื้อ
พรานยิงเสือ งูรัดกบ นกยางจิกหนอน นกกระจอกไซ้ปีก
พระเคาะระฆัง สุนัขกัดไก่ รถไฟชนควาย เรือโดนสะพาน
ทหารถือปืน เจ็กลากรถ ตามีปลูกต้นโหระพา นายอยู่
ดูละคร

๒. ให้แยกประโยคต่อไปนี้ออกเป็นส่วน ๆ

ตาสีนอน เด็กกินเข้าโภชน์ อึ่งอ่างกัดคางคก
จักจั่นกินน้ำค้าง ลิงกะโดด นักโทษทำงาน
คนใช้หุงเข้า ภารโรงกวาดบันได บ่าวตักน้ำ ญี่ปุ่น
ทำไม้ขีดไฟ นายสีพันต้นไม้ น้ำฝนหยด ไก่กกลูก
นกกระจิบจิกหนอน นักเรียนเขียนหนังสือ ตาผ่าพัน
ลาวถ่อเรือ มอญเผาอิฐ

๓. จงแต่งประโยคซึ่งไม่ต้องมีกรรมมา ๒๐ ประโยค
ซึ่งต้องมีกรรมมา ๒๐ ประโยค

บทที่ ๕

จงสังเกตประธานในประโยคต่อไปนี้

๑. ม้า กินหญ้า

๒. นายคง เดิร

๓. ว่าว ตก

นักเรียนจะเห็นได้ว่า ม้า เป็นชื่อสัตว์จำพวกหนึ่ง นายคง เป็นชื่อคน ว่าว เป็นชื่อสิ่งของ เพราะฉะนั้น ประธานของประโยคก็เป็นชื่อสัตว์ ชื่อคน หรือชื่อสิ่งของ

ชื่อสัตว์ยังมีอีกมากได้แก่ วัว นก ปลา เป็นต้น

ชื่อคนยังมีอีกมากได้แก่ ตามี เด็ก นางสาวใย เป็นต้น

ชื่อสิ่งของยังมีอีกมาก ได้แก่ ชาม กล้วยน้ำว้า เหล็ก เป็นต้น

คำที่เป็นชื่อคนก็ดี ที่เป็นชื่อสัตว์ก็ดี ที่เป็นชื่อสิ่งของก็ดี เราให้ชื่อรวมกันเรียกว่า นาม

นามเป็นชื่อของคนของสัตว์หรือของสิ่งของ

จงสังเกตกรรมในประโยคต่อไปนี้

๑. เสือกัด ตามี่

๒. ตาสีตัววัว

๓. เด็กกินกล้วยหอม

ตามีเป็นชื่อคน วัว เป็นชื่อสัตว์ กล้วยหอม เป็นชื่อสิ่งของ

ดังนี้ย่อมจะเห็นได้ว่า ตามี วัว กล้วยหอม เป็นนาม เพราะฉะนั้นกรรมของประโยคก็ย่อมเป็นนาม

ประธานหรือกรรมของประโยคเป็นนาม

แบบผึกหัดที่ ๔

๑) จงหาชื่อสัตว์มา ๔๐ ชื่อ

๒) จงหาชื่อคนมา ๒๐ ชื่อ

๓) จงหาชื่อสิ่งของมา ๘๐ ชื่อ

๔) จงแต่งประโยคที่มีประธานเป็นชื่อคนมา ๒๐ ประโยค

๕) จงแต่งประโยคที่มีประธานเป็นชื่อสัตว์มา๒๐ประโยค

๖) จงแต่งประโยคที่มีประธานเป็นชื่อสิ่งของมา ๒๐ ประโยค

๗) จงแต่งประโยคที่มีกรรมเป็นชื่อคนมา ๒๐ ประโยค

๘) จงแต่งประโยคที่มีกรรมเป็นชื่อสัตว์มา ๒๐ ประโยค

๙) จงแต่งประโยคที่มีกรรมเป็นชื่อสิ่งของมา ๒๐ ประโยค

๒. สรรพนามซึ่งใช้แทนชื่อผู้ที่เราพูดด้วย (ผู้นั้นมักอยู่ต่อหน้าเรา) ได้แก่ ใต้เท้า แก เป็นต้น เรียกว่าสรรพนามที่ ๒

๓. สรรพนามซึ่งใช้แทนชื่อผู้ที่เราพูดถึง (ผู้นั้นมักไม่อยู่ต่อหน้าเรา) ได้แก่ เขา มัน เป็นต้น เรียกว่าสรรพนามที่ ๓

แบบฝึกหัดที่ ๕

๑) ให้ชี้คำสรรพนามในประโยคต่อไปนี้ และให้บอกด้วยว่าเป็นสรรพนามที่ ๑ ที่ ๒ หรือที่ ๓

แกมาหาใคร ? เธอเห็นฉันไหม ? ตาสีทำอะไร ? เขาจะไปไหน ? ตามาพาลูกสาวของแกไปดูแห่ หมวกใบนั้นของใคร? ของผมเอง ท่านยังไม่กลับ ใต้เท้าไปไหนมา? เขามาหรือ ? หล่อนมากับใคร ? กระหม่อมฉันมาเฝ้าฝ่าพระบาท ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นเขาเลย เจ้าอย่าไปใกล้มัน

๒) ให้แต่งประโยคที่มีสรรพนามที่ ๑ เป็นประธานมา ๔ ประโยค

๓) ให้แต่งประโยคที่มีสรรพนามที่ ๒ เป็นประธานมา ๕ ประโยค

๔) ให้แต่งประโยคที่มีสรรพนามที่ ๓ เป็นประธาน มา ๓ ประโยค

๕) ให้แต่งประโยคที่มีสรรพนามที่ ๑ เป็นกรรม มา ๕ ประโยค

๖) ให้แต่งประโยคที่มีสรรพนามที่ ๒ เป็นกรรม มา ๔ ประโยค

๗) ให้แต่งประโยคที่มีสรรพนามที่ ๓ เป็นกรรม มา ๓ ประโยค

บทที่ ๖

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. ม้าวิ่ง

๒. ม้าขาววิ่ง

ในประโยคที่ ๑ เราทราบไม่ได้ว่า ม้านั้นขาว หรือดำ หรือเป็นม้าชะนิดไร แต่ในประโยคที่ ๒ นั้นเราทราบได้ว่าเป็นม้าขาว คำว่า ขาว มาช่วยคำ ม้า ให้ได้ความดีขึ้น หรือชัดขึ้น ว่าเป็นม้าชะนิดไร เราแล้วว่าม้าเป็นนาม เพราะฉะนั้น ขาว เป็นคำช่วยคำนามให้ได้ความดีขึ้น

แบบฝึกหัดที่ ๖ ก

จงหาคำมาเติมข้างหลังคำนามในช่องว่างต่อไปนี้ เพื่อให้ได้ความดีขึ้น

ม้า.....วิ่ง · ควาย.....เดิร วัว.....กินหญ้า เจ๊ก..... ปลูกผัก ต้นไม้.....ล้ม เรือ.....รั่ว ทหาร.....วิ่ง เรือน.....พัง เด็ก.....พูด นักเรียน.....เขียนหนังสือ กระดาษ.....ขาด เก้าอี้.....ล้ม ช้าง.....ร้อง ไก่.....ขัน พระ.....จำวัด ขะโมย.....วิ่งหนี ปลา.....ผุด ครู..... เขียนจดหมาย มะนาว.....หล่น เรือบิน.....แล่นไปในอากาศ หมอ.....รักษาคนไข้

คำที่เป็นคำช่วยคำนามให้ได้ความดีขึ้น หรือชัดขึ้น ดังกล่าวมาแล้วนั้น เรียกว่า คุณศัพท์

คุณศัพท์เป็นคำประกอบนาม (ประกอบนามหมายความว่าทำคำนามให้ได้ความดีขึ้น หรือชัดขึ้น)

แบบผูกหัดที่ ๖ ข

๑) ให้หาคำคุณศัพท์มาประกอบนามทุกแห่งในประโยคต่อไปนี้

วัวกินหญ้า เจ๊กลากรถ เด็กกินยา แมวนอน ครูอ่านหนังสือ เด็กเหลาดินสอ แพะขวิดแกะ งูรัดเป็ด เห็ดขึ้น ปูหนีบลิง คนขี่ควาย ยายเลี้ยงหลาน วัว

ชนกวาง ช้างแทงเจ๊ก น้ำท่วมตลิ่ง ปลิงเกาะควาย ผู้ชายพายเรือ ลิงปลิดลูกไม้ คนหุงเข้า เด็กไล่กะรอก ปลาฮุบเหยื่อ ลาวทุบกบ แขกจับหอย คนตกกุ้ง ฝรั่งจูงม้า นกทำรัง พะม่าขายพืน แม่อุ้มลูก ปู่เรียกหลาน

๒) ให้แต่งประโยคมา ๒๐ ประโยค ให้มีคุณศัพท์ประกอบนามทุกแห่งในประโยคนั้น ๆ

บทที่ ๗

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. ตามา วิ่ง

๒. วัว กิน หญ้า

๓. ว่าว ตก

ตามที่เราเรียนมาแล้ว วิ่ง กิน และ ตก ในประโยคทั้ง ๓ ข้างบนนี้ เป็นกริยาของประโยค คำที่เป็นกริยาของประโยคเราคงเรียกว่า คำกริยา อยู่ตามเดิมนั่นเอง

กริยาเป็นกิริยาอาการของคนหรือของสัตว์หรือของสิ่งของ.

แบบผึกหัดที่ ๗

ให้ใช้คำกริยาต่อไปนี้แต่งเป็นประโยคคำละประโยค (อย่าใช้ประธานและกรรมซ้ำ ๆ กัน)

กิน นอน บิน เหาะ อ่าน เขียน แจว
คิด ไส หว่าน แล่น พัด หัก ทอน โค่น
เผา ดัก ลาก จัก หัวเราะ ไล่ กัด พูด
หนี กระโจน ทอด ขาย เกาะ คว้า

บทที่ ๙

ประโยคว่า ม้าวิ่ง เช่นนี้ ถ้าเราเอาคำ เร็ว มาเติม
เข้าข้างหลังคำ วิ่ง เป็น ม้าวิ่ง เร็ว ก็จะทำให้เราได้
ความชัดขึ้นว่า วิ่งอย่างไร เพราะฉะนั้น เร็ว เป็นคำช่วยคำ
วิ่ง ให้ได้ความดีขึ้น วิ่ง เป็นคำกริยา เพราะฉนั้น เร็ว
เป็นคำช่วยกริยา (หรือประกอบกริยา) ให้ได้ความดีขึ้น
คำที่ประกอบกริยาให้ได้ความดีขึ้นเช่นนี้เรียกว่า วิเศษณ์
เช่น ม้าวิ่ง ช้า ม้าวิ่ง โขยก ม้าวิ่งเรียบ คำว่า ช้า
โขยก เรียบ เหล่านี้เป็นวิเศษณ์

วิเศษณ์เป็นคำประกอบกริยา (หรือช่วยกริยา
ให้ได้ความดีขึ้น) คุณศัพท์กับวิเศษณ์ต่างกัน คือ
คุณศัพท์เป็นคำประกอบชื่อ แต่วิเศษณ์เป็นคำ
ประกอบกริยา

แบบผึกหัดที่ ๙ ก

๑) ให้หาคำวิเศษณ์ในประโยคต่อไปนี้

รถไฟแล่นเร็ว ลมพัดแรง ตาอ่วมกินเข้าจุ ม้าวิ่งช้า นกบินต่ำ เขามาบ่อย ๆ แมวกะโดดสูง ยายแก่พูดมาก นกบินปร๋อ จักจั่นร้องเพราะ เรือแล่นค่อย ๆ ฝนตกพรำ ๆ เด็กคนนั้นซนจริง ๆ เธอเขียนหนังสือดี ท่านไม่มา นางสาวผ่องร้องเพลงเพราะ น้ำไหลเชี่ยว แดดร้อนจัด เจ้าอย่ากินเข้ามูมมาม ฝนปลิวพัง ว่าวจุฬาตัวนี้ส่ายคล่อง

๒) ให้แต่งประโยคที่มีคำวิเศษณ์ประกอบกริยามา ๒๐ ประโยค

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. ม้าวิ่งโขยก มาก

๒. นกบินสูง ลิบ

๓. นายดีเขียนหนังสืองาม จริง ๆ

มาก ในประโยคที่ ๑ ประกอบโขยก เพราะไม่ใช่ม้ามาก และไม่ใช่วิ่งมาก แต่โขยกมาก

ลิบ ในประโยคที่ ๒ ประกอบ สูง

จริง ๆ ในประโยคที่ ๓ ประกอบ งาม โชยก สูง งาม เป็นวิเศษณ์ เพราะฉะนั้น มาก ลิบ จริง ๆ ประกอบคำวิเศษณ์ คำที่ประกอบวิเศษณ์ย่อมเป็นวิเศษณ์ด้วยเหมือนกัน

แบบฝึกหัดที่ ๙ ข

๑) ให้หาคำวิเศษณ์ในประโยคต่อไปนี้ แล้วให้บอกด้วยว่า คำวิเศษณ์นั้น ๆ ประกอบอะไร

(๑) เขาพูดดีแท้ ๆ (๒) นายมีร้องเพลงเพราะมาก (๓) ลมพัดแรงเต็มที่ (๔) เขาเล่นสนุกมากพิลึก (๕) เครื่องบินแล่นเร็วจริงๆ (๖) เวลานี้เดือนขึ้นสูงมากทีเดียว (๗) พ่อของผมเขียนหนังสือหวัดเร็วเหลือเกิน (๘) อีแร้งบินสูงลิบ (๙) พี่ของผมสีซอดีมาก

๒) จงแต่งประโยคที่มีคำวิเศษณ์ประกอบวิเศษณ์มา ๕ ประโยค

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. นายมีเป็นเด็กดี แท้ ๆ

๒. คนแก่ มาก กินไม่จุ

๓. ท่านผู้นี้เป็นคนใจดี พิลึก

นักเรียนย่อมจะทราบได้ว่า ดี แก่ ใจดี ในประโยคข้างบนนี้เป็นคุณศัพท์ เพราะฉะนั้น แท้ ๆ มาก ทิ้งก ประกอบคุณศัพท์

คำประกอบคุณศัพท์เช่นนี้เป็นคำวิเศษณ์

แบบฝึกหัดที่ ๘ ค

๑) จงหาคำวิเศษณ์ในประโยคต่อไปนี้ แล้วให้บอกด้วยว่าคำวิเศษณ์นั้น ๆ ประกอบอะไร

(ก) เด็กอ้วนจ้ำม่ำเดินช้า (ข) ตาคนนั้นแก่หง่อมจนเดินไม่ไหว (ค) เรือนหลังนั้นสูงมาก (ฆ) ม้าสีผอมแท้ ๆ ยังเดินได้รวดเร็ว (ง) สิงห์โตเป็นสัตว์ดุร้ายจริง ๆ (จ) ส้มผลนี้หวานนัก (ฉ) ม้าเทศของนายดีกะโดดได้ไกลมาก (ช) มะม่วงสุกงอมจวนจะหล่น

๒) จงแต่งประโยคที่มีคำวิเศษณ์ประกอบคุณศัพท์มา ๕ ประโยค

ตามที่เรียนมาแล้ว วิเศษณ์ประกอบได้ ๓ อย่างคือ

(๑) วิเศษณ์ประกอบกริยา เช่นม้าวิ่ง เร็ว

(๒) วิเศษณ์ประกอบวิเศษณ์ เช่นม้าวิ่งเร็วแท้ ๆ

(๓) วิเศษณ์ประกอบคุณศัพท์ เช่นม้าอ้วน มาก วิ่งช้า

บทที่ ๙

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้ คนนั่ง ใน ห้อง

คนนั่ง เป็นประโยคสองส่วน ถ้าจะถามว่านั่งอะไร ก็จะตอบไม่ได้ ถ้าถามว่านั่งที่ไหน ก็จะตอบได้ว่านั่งในห้อง ห้องเป็นนาม ใน เป็นคำต่อหรือเชื่อมคำกริยา นั่ง กับนาม ห้อง ให้ติดกัน คำที่เชื่อมกริยากับนามเช่นนี้เรียกว่า บุรพบท ดูตัวอย่างต่อไปนี้อีก

๑. เสือนอน ใต้ ต้นไม้

๒. คนนั่ง บน เตียง

๓. เขานอน ข้าง ฉัน

คำว่า ใต้ ในประโยคที่ ๑ คำว่า บน ในประโยคที่ ๒ และคำว่า ข้าง ในประโยคที่ ๓. ล้วนเป็นบุรพบททั้งนั้น บุรพบทเป็นคำเชื่อมกริยากับนามหรือสรรพนามให้ต่อกัน

แบบฝึกหัดที่ ๙ ก.

๑) จงหาคำบุรพบทในประโยคต่อไปนี้

(๑) ม้าวิ่งกลางถนน (๒) ท่านนั่งบนเก้าอี้ (๓) แกจะ

ไปกับใคร? (๔) ปลาว่ายในน้ำ (๕) นกเกาะบนกิ่งไม้ (๖) นายดีนั่งในห้อง (๗) เรือแล่นใกล้ฝั่ง (๘) เครื่องบินแล่นไปในอากาศ (๙) ปลาเข้าในลอบ (๑๐) เขายิงนกด้วยปืนลม (๑๑) แมวจับหนูได้บนนอกชาน (๑๒) ผมวางหนังสือนั้นไว้บนโต๊ะ (๑๓) เขายิงเสือตายที่ในป่า (๑๔) ฉันเดิรริมคลอง (๑๕) ควายวิ่งตามคันนา (๑๖) เรือแล่นริมฝั่ง (๑๗) ส้มจีนนั้นวางอยู่บนชั้น (๑๘) นมสดอยู่ในกะป๋อง (๑๙) ใครบอกแก่เจ้า?

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. นกเขา ใน กรงขัน

๒. แมว ของ ฉันตาย

คำว่า ใน ในประโยคที่ ๑ ข้างบนนี้ เชื่อมคำนาม นกเขา กับคำนาม กรง ให้ต่อกัน คำว่า ของ ในประโยคที่ ๒ เชื่อมคำนาม แมว กับคำสรรพนาม ฉัน ให้ต่อกัน คำที่เชื่อมนามกับนาม หรือที่เชื่อมนามกับสรรพนามให้ต่อกันเช่นนี้ เรียกว่าบุรพบทเหมือนกัน บุรพบทใช้เชื่อมคำได้ ๓ อย่าง คือ

๑) บุรพบทเป็นคำเชื่อมกริยากับนามหรือ

สรรพนาม เช่นเด็กนั่ง ใน ห้อง ตามีพูด กับ ฉัน

๒) บุรพบทเป็นคำเชื่อมนามกับนาม เช่นไก่ ใน เล้าไข่ ม้า ของ ตามีวิ่งเร็ว

๓) บุรพบท เป็น คำ เชื่อม นาม กับ สรรพ นาม (หรือสรรพนามกับนาม) เช่นไก่ ของ ฉันไข่ พวกเรา ใน ห้องนั้นเป็นนักเรียนมัธยมบทหนึ่ง

แบบผึกหัดที่ ๙ ข.

๑) จงหาคำบุรพบทในประโยคต่อไปนี้ (และให้บอกด้วยว่าเชื่อมคำชะนิดไหนกับคำชะนิดไหนให้ต่อกัน)

(๑) เด็กนอนในเปล (๒) เด็กในเปลร้องไห้ (๓) ตาแก่คนหนึ่งหกล้มริมถนน (๔) ตามีทำนาที่ท่าไข่ (๕) โคมระย้าห้อยอยู่กลางถนน (๖) คนบนเรือนอนหลับ (๗) ปากกาของฉันหายไปไหน? (๘) เราอยู่ในระหว่างหนามแหลม (๙) พวกท่านในห้องนี้ล้วนเป็นผู้ดีมีตระกูล (๑๐) สมุดบนโต๊ะนั้นหยิบมาให้ฉันที (๑๑) เขาพูดกับใคร (๑๒) เครื่องบินแล่นฉิวหายไปในกลีบเมฆ (๑๓) รถไฟเดินในอุโมงค์ใต้ภูเขา (๑๔) บ้านเขาอยู่เหนือน้ำ (๑๕) ควายกินเข้าในนา (๑๖) บุหรี่ไทยเขามวนด้วยใบตอง (๑๗) ม้าของฉันวิ่งเร็ว (๑๘) พระจันทร์ส่องแสงสว่าง (๑๙) เขายืนอยู่

ข้าง ๆ ฉัน (๒๐) น้ำในคลองไหลเชี่ยว (๒๑) ครูใหญ่ในโรงเรียนสอนศิษย์ดี (๒๒) เขาสร้างพระเจดีย์บนภูเขา (๒๓) แม่ตีลูกสาวด้วยแขนงไผ่ (๒๔) เช้า ๆ ตามีไปสู่ป่า (๒๕) เดือนนี้เรากินเข้าสิ้นสามถัง (๒๖) กะรอกไต่ตามกิ่งไม้ (๒๗) ทหารลากบั้นใหญ่ไปบนยอดเขา (๒๘) เมื่อไรน้าแกจะกลับมาถึงบ้าน (๒๙) ฉันจะไปกับเขา

๒) จงหาคำบุรพบทเติมลงในที่ว่างให้ได้ความ

(๑) เขานั่ง.....เก้าอี้ (๒) นางมานอนอยู่.....เรือน (๓) ดินสอ.....ฉันหักเสียแล้ว (๔) ตามียิงกะรอก..... กะสุน (๕) ไปหยิบดินสอ.....โต๊ะนั้นมาให้ที (๖) แกพูด.....ใคร (๗) ไปตักน้ำ.....โอ่งนั้นมาให้ขันหนึ่ง (๘) นกเกาะ.....กิ่งไม้ (๙) แม่ไปปากน้ำ.....เช้า

๓) จงใช้คำบุรพบทเหล่านี้ แต่งเป็นประโยคคำละประโยค บน ใต้ เคียง ใกล้ ไกล ห่าง ชิด กับ ด้วย แก่ ถึง ของ สู่

๔) จงแต่งประโยคที่มีคำบุรพบทซึ่งเชื่อมกริยากับนามมา ๑๐ ประโยค

๕) จงแต่งประโยคที่มีคำบุรพบทซึ่งเชื่อมกริยากับสรรพนามมา ๓ ประโยค

๖) จงแต่งประโยคที่มีคำบุรพบทซึ่งเชื่อมนามกับ

นามมา ๓ ประโยค

๗) จงแต่งประโยคที่มีคำบุรพบทซึ่งเชื่อมสรรพนาม กับนามมา ๒ ประโยค

๘) จงแต่งประโยคที่มีคำบุรพบทซึ่งเชื่อมนามกับ สรรพนามมา ๒ ประโยค

บทที่ ๑๐

จงสังเกตความต่อไปนี้

เขาไปดูละคร แต่ เราไปดูหนัง

ความข้างบนนี้แบ่งออกได้เป็น ๒ ประโยค คือเขาไปดูละคร เป็นประโยคหนึ่ง เราไปดูหนัง เป็นประโยคหนึ่ง ในระหว่าง ๒ ประโยคมีคำ แต่ เป็นคำเชื่อมประโยคทั้ง ๒ ให้ต่อกัน

จงสังเกตความต่อไปนี้อีก

๑. ถนนเปียก เพราะ ฝนตก

๒. พรุ่งนี้ฉันจะไม่อยู่บ้าน เพราะฉะนั้น แกอย่ามาเลย

คำว่า เพราะ และคำว่า เพราะฉะนั้น ในความข้างบนนี้จะเห็นได้ว่าเป็นคำต่อประโยค ๒ ประโยคให้รวมกัน คำที่ต่อหรือเชื่อมประโยคเช่นนี้เรียกว่า สันธาน

สันธานเป็นคำเชื่อมประโยคหลายประโยคให้รวมกัน
(หลายประโยคหมายความว่าตั้งแต่ ๒ ประโยคขึ้นไป)

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. เขาไม่มารับฉัน ฉัน ก็ ไม่ไป

๒. เขามารับฉัน ฉัน จึง ไป

คำว่า ก็ และคำว่า จึง ในประโยคข้างบนนี้ก็เป็นสันธานเหมือนกัน เพราะเป็นคำเชื่อมประโยคให้เข้ากัน เป็นแต่ไม่ได้อยู่ข้างหน้าของประโยคที่ ๒ เท่านั้น

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. ฝนตกมาก เพราะฉะนั้น เรา จึง ไปเดิรเล่นไม่ได้

๒. เขาไปไม่ช้า แล้ว เขา ก็ จะกลับมาหาเจ้า

คำว่า เพราะฉะนั้น.....จึง และคำว่า แล้ว.....ก็ ข้างบนนี้เป็นสันธานเหมือนกัน เพราะเป็นคำเชื่อมประโยคให้เข้ากัน แต่คำสันธานชะนิดนี้มีคำอื่นมาแทรกอยู่ในระหว่างกลาง

แบบผึกหัดที่ ๑๐ ก.

๑) ให้หาคำสันธานในประโยคต่อไปนี้ และให้แยกออกเป็น ๒ ประโยคด้วย

(ก) พี่ฉันเรียนเลข แต่ฉันเรียนภาษาอังกฤษ (ข) เขาสอบไล่ตก เพราะเขาเกียจคร้าน (ค) เขาเกียจคร้านเขาจึงสอบไล่ตก (ฆ) กระผมได้บอกเขาแล้วเมื่อวานนี้ เขาก็หาได้ไปไม่ (ง) ตาสีเดิรไม่ได้ด้วยเหตุว่าแกขาหัก (จ) ฝนแล้งเต็มที เพราะฉะนั้นต้นเข้าในนาจึงตาย

๒) จงหาคำสันธานมาเชื่อมประโยคซึ่งเขียนไว้เป็นคู่ๆ ต่อไปนี้ให้เข้าด้วยกัน

(ก) พี่นอน ฉันนั่ง (ข) เขาไม่สบาย เขาไปโรงเรียนไม่ได้ (ค) นายสีว่ายน้ำไม่เป็น เขาไม่ได้หัดว่ายน้ำ (ฆ) ฉันนอนหลับสนิท ฉันไม่ได้ยินเสียงปืน (ง) ม้าพยศวิ่งมาถึงที่นี่มันเตะเจ๊ก (จ) ประเดี๋ยวฉันจะกินเข้านายดีกินเข้าเวลาค่ำ (ฉ) รถยนต์คันนั้นทับเด็ก คนขับขับเร็วเกินไป

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

นายมาเขียนหนังสือ นายมีเขียนหนังสือ

ประโยคทั้ง ๒ ข้างบนนี้ เราจะพดรวมกันเสียก็ได้ว่า

นายมา กับ นายมีเขียนหนังสือ

และเมื่อรวมกันเข้าแล้วเช่นนี้ จะกลับแยกออกเป็น ๒ ประโยคอย่างเดิมก็ได้ การที่เราเอามารวมกันนั้น เราใช้สันธาน เป็นเครื่องต่อ

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. นายมา และ นายมีกินเข้า (แยกออกได้เป็น ๒ ประโยคคือ นายมากินเข้าประโยคหนึ่ง นายมีกินเข้าอีกประโยคหนึ่ง)

๒. วัวหรือควายกินเข้าในนา (แยกออกได้เป็น ๒ ประโยค คือ วัวกินเข้าในนาประโยคหนึ่ง ควายกินเข้าในนาอีกประโยคหนึ่ง)

๓. นายมากินเข้า หรือ ไม่ (แยกออกได้เป็น ๒ ประโยค คือ นายมากินเข้า ประโยคหนึ่ง นายมาไม่กินเข้า อีกประโยคหนึ่ง)

คำว่า และ หรือ ในประโยคทั้ง ๓ ข้างบนนี้เป็นสันธาน เพราะเป็นคำต่อประโยค แต่คำสันธานชะนิดนี้ใช้ต่อประโยคที่ละไว้ในที่เข้าใจ

แบบผึกหัดที่ ๑๐ ข

๑) ให้หาคำสันธานในประโยคต่อไปนี้ และให้แยกออกเป็น ๒ ประโยคหรือ ๓ ประโยคให้ดูด้วย

(ก) นายมีอ่านหนังสือและเขียนหนังสือ (ข) นางสาวสงวนกับเพื่อนไปดูละคร (ค) ตามา ตามี และตาสีปลูก

กะท่อมที่กลางนา (ฆ) ควายกินหญ้าและเข้า (ง) คนกินเนื้อสัตว์ผักและน้ำ (จ) ตาสีทำนาและทำสวน (ฉ) นายมีเรียนหนังสือไทยหนังสืออังกฤษและหนังสือขอม (ช) นางอยู่อ่านหนังสือหรือเขียนหนังสือ (ซ) เธอจะไปดูละครกับฉันหรือไม่ (ฌ) หยิบปากกาหรือดินสอมาให้ฉันที (ญ) ฝุ่นในถนนปลิวฟุ้งมากเพราะไม่มีใครรดน้ำ (ฎ) ลมว่าวพัดจัดฉันจึงหนาวมาก (ฏ) นายแดงกระทำผิดเพราะฉะนั้นจึงถูกทำโทษ (ฐ) ท่านสอบไล่ได้แล้วท่านจะไปเรียนวิชชาแพทย์หรือกฎหมาย (ฑ) เธอจะไปเที่ยวหรือไม่ไป (ฒ) ตาโตเดิรไปถึงบ่าไผ่ แล้วแกก็ตรงเข้าตัดไม้ไผ่ (ณ) ลุงคำตกม้า แกจึงต้องไปอยู่โรงพยาบาล

๒) จงแต่งประโยคใช้คำต่อไปนี้เป็นสันธาน (ให้ใช้คำละ ๒ ครั้ง) และ, กะ, แต่, กับ, จึง, ก็, เพราะฉะนั้นแล้ว ก็, เพราะฉะนั้น จึง, เพราะว่า, หรือ, แต่ว่า, เพราะ, ถึงแม้ว่า, แม้นว่า, แต่ทว่า, เหตุว่า, ด้วยว่า, แม้ว่า, เพื่อว่า, หากว่า, ก็ ดี.

บทที่ ๑๑

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. แหม ! รูปภาพนี้งามจริง

๒. โอย! ช่วยฉันด้วย

๓. อุ๊ย! อย่าเล่นอย่างนั้นซี

๔. โอ! เธอมาดีทีเดียว

คำว่า แหม โอย อุ๊ย โอ ในประโยคข้างบนนี้เป็นคำแสดงแปลกประหลาด แสดงตกใจ และแสดงดีใจโดยเปล่งเสียงออกมาดัง ๆ คำที่เปล่งเสียงออกมาโดยอาการเช่นนี้เรียนว่า อุทาน

อุทานเป็นคำแสดงเสียงที่เปล่งออกมา โดยอาการ ดีใจ ตกใจ หรือประหลาดใจ

คำอุทานไม่นับเข้าเป็นส่วนใดของประโยค และเมื่อเขาเขียนหรือพิมพ์เขามักใช้เครื่องหมาย ! (อัสเจรีย์) ใส่ไว้ข้างหลัง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจชัดว่าคำนั้น ๆ เป็นอุทาน

แบบฝึกหัดที่ ๑๑

จงแต่งประโยคให้มีคำอุทานปนอยู่ด้วยมา ๖ ประโยค (ให้ใช้คำอุทานต่าง ๆ กัน)

บทที่ ๑๒

(๑) คำกริยาจำพวกหนึ่ง เช่นฉัน จะ กินเข้า ฉัน จัก กินเข้า ฉัน ต้อง กินเข้า ฉัน ได้ กินเข้า ฉันกิน

เข้า แล้ว ฉัน ได้ กินเข้า แล้ว ฉัน จะ ได้ กินเข้า ฉัน กำลัง กินเข้า ฉันกินเข้า อยู่ ฉัน กำลัง กินเข้า อยู่ เหล่านี้เรียกว่า กริยาช่วย คือช่วยกริยาอื่น (เช่นช่วยกริยากินในประโยคข้างบนนี้) ให้รู้ได้ว่า กำลังกระทำอยู่ หรือกระทำเสร็จแล้ว หรือจะกระทำ หรือต้องกระทำ

(๒) คำกริยา เป็น เช่นประโยคว่า นายมี เป็นนักเรียน ฉัน เป็น ไข้ นาม นักเรียน และ ไข้ หาได้เป็นผู้ถูกไม่ เป็นแต่มาทำให้ได้ความสำเร็จเท่านั้น คำกริยาเป็น ในที่นี้ให้ชื่อว่า กริยาเป็น

หมายเหตุ

คำ "ได้" ในภาษาไทยมีความหมายได้หลายอย่าง ดังอุทาหรณ์ต่อไปนี้

ได้ เป็นกริยาช่วย เช่น

เด็กคนนี้เขียนหนังสือ ได้ (ได้ แปลว่าสามารถ)

พรุ่งนี้ฉันจะ ได้ ไปเที่ยว (ได้ แปลว่ามีโอกาส)

ฉัน ได้ ไปหาเขาแล้ว (ได้ แปลว่ากระทำแล้ว ช่วยกริยาให้เป็นอดีตกาล)

ไ้ เป็นสกรรมกริยา เช่น

ฉัน ไ้ หนังสือใหม่เล่มหนึ่ง (ไ้ แปลว่ามี)

ไ้ เป็นวิเศษณ์ เช่น

เขากินเข้า ไ้ (ไ้ แปลว่ามาก)

เขาเล่นการพะนัน ไ้ (ไ้ แปลว่า มีกำไร)

เขาสอบไล่ ไ้ (ไ้ แปลว่า สำเร็จหรือสมประสงค์)

แบบฝึกหัดที่ ๑๒

๑) จงแต่งประโยคให้มีกริยาช่วยมา ๖ ประโยค

๒) จงแต่งประโยคใช้กริยาเป็นมา ๖ ประโยค

สังเขปภาค ๑

(นักเรียนควรจำสังเขปนี้ให้ได้ไว้เป็นหลัก)

ประโยคคือคำหลายคำรวมกัน อ่านหรือพูดได้ความ ว่า ใคร (หรืออะไร) กระทำอะไร (ที่ว่าประโยคนั้น อาจเป็นคำพูดก็ได้ เขียนหรือพิมพ์ก็ได้)

ถ้อยคำทั้งหลายแบ่งออกเป็น ๙ จำพวก คือ นาม, สรรพนาม, คุณศัพท์, กริยา, วิเศษณ์, บุรพบท, สันธาน, อุทาน.

นาม คือ ชื่อของคนหรือสัตว์ หรือสิ่งของ

สรรพนาม คือคำที่ใช้แทนนาม

คุณศัพท์ คือคำประกอบนาม (ประกอบนามหมายความว่า ทำคำนามให้ได้ความดีขึ้น หรือชัดขึ้น)

กริยา คือคำที่แสดงกิริยาอาการของคน ของสัตว์ หรือของสิ่งของ

วิเศษณ์ เป็นคำประกอบกริยา หรือประกอบคุณศัพท์ หรือประกอบวิเศษณ์

วิเศษณ์ ประกอบกริยา เช่นม้าวิ่ง เร็ว

" " คุณศัพท์ เช่นม้าอ้วน มาก วิ่งช้า

" " กริยาวิเศษณ เช่นม้าวิ่งเร็ว แท้ ๆ

บุรพบท คือคำที่เชื่อมคำกับคำให้ต่อกัน บุรพบทใช้เชื่อมคำได้ ๓ อย่าง คือ

(๑) เชื่อมกริยากับนามหรือสรรพนาม เช่น เด็กนั่ง ใน ห้อง, ตามีพูด กับ ฉัน.

(๒) เชื่อมนามกับนาม เช่น ไก่ ใน เล้าไข่, ม้า ของ ตามีวิ่งเร็ว.

(๓) เชื่อมนามกับสรรพนาม (หรือสรรพนามกับนาม) เช่น ไก่ ของ ฉันไข่ พวกเรา ใน ห้องนี้เป็นนักเรียน

สันธาน คือคำที่เชื่อมประโยคหลายประโยคให้รวมกัน

อุทาน คือคำที่เปล่งเสียงออกมาโดยอาการดีใจตกใจ หรือประหลาดใจ

บทที่ ๑๓

หลักวิธีหาประธานและกรรมของประโยคในเวลาสัมพันธ์

สมมุติว่าจะสัมพันธ์ประโยคว่า “เข้าในจานนั้นลุงกินเสียหมดแล้ว” ในชั้นต้นให้หากริยาของประโยคเสียก่อน เมื่อได้กริยา เช่น “กิน” แล้ว ให้ถามว่า

(๑) ใครกิน? เมื่อได้คำตอบว่า “ลุง” ลุง ก็เป็นประธาน

(๒) กินอะไร? เมื่อได้คำตอบว่า “เข้า” เข้า ก็เป็นกรรม

หมายเหตุ ในคำถามนั้นใช้คำ “ใคร” หรือ “อะไร” ก็ได้ ให้เลือกใช้คำ “อะไร” หรือ “ใคร” คำใดคำหนึ่งสุดแต่จะเหมาะ (จะใช้คำอื่นนอกจากสองคำนี้ไม่ได้) คำถาม (๒) นั้น ถ้าตอบไม่ได้ก็ไม่มีกรรมของประโยค อย่าเอาคำใดคำหนึ่งไปแทรกเข้าระหว่างกริยากับคำ “อะไร” หรือ “ใคร” เป็นอันขาด

ตัวอย่างวิธีสัมพันธ์และกระจาย
(ประโยคต่าง ๆ ตามที่เรียนมาแล้ว)

จงสัมพันธ์และกระจาย

(๑) บุหรี่ไทยเขามวนด้วยใบตอง

(๒) เรือกำปั่นไฟได้แล่นไปใกล้ฝั่ง

(๓) ทหารบกกองหนึ่งลากปืนใหญ่ขึ้นไปบนยอดเขา

(๔) จดหมายนั้นใครเขียน?

(๕) โอย! ช่วยฉันด้วย

วิธีสัมพันธ์

	ภาคประธาน		ภาคแสดง			
	ประธาน	ขยายประธาน	กริยา	ขยายกริยา	กรรม	ขยายกรรม
๑	เขา	—	มวน	ด้วยใบตอง	บุหรี่	ไทย
๒	เรือกำปั่น	ไฟ	ได้แล่น	ไปใกล้ฝั่ง	—	—
๓	ทหารบก	กองหนึ่ง	ลาก	ขึ้นไปบนยอดเขา	ปืน	ใหญ่
๔	ใคร	—	เขียน	—	จดหมาย	นั้น
๕	(แก)	—	ช่วย	ด้วย	ฉัน	—

วิธีกระจาย

(๑) บุหรี่เป็น นาม ชื่อของอย่างหนึ่ง กรรมของกริยา 'มวน'

หอสมุดแห่งชาติ
๒๙ มี.ค. ๒๕๐๐

ไทย เป็น คุณศัพท์ ประกอบนาม 'บุหรี่'
เขา เป็น สรรพนาม ประธานของกริยา 'มวน'
มวน เป็น กริยา กริยาของ 'เขา'
ด้วย เป็น บุรพบท เชื่อมกริยา 'มวน' กับนาม 'ใบตอง'
ใบตอง เป็นนามชื่อสิ่งของ เป็นคำรับบุรพบท 'ด้วย'

(๒) เรือกำปั่นเป็นนามชื่อสิ่งของ ประธานของกริยา 'แล่น'
ไฟ เป็น คุณศัพท์ ประกอบนาม 'เรือกำปั่น'
ได้ เป็น กริยาช่วย ช่วยกริยา 'แล่น'
แล่น เป็น กริยา กริยาของเรือกำปั่น
ไป เป็น วิเศษณ์ ประกอบกริยา 'แล่น'
ใกล้ เป็น บุรพบท เชื่อมกริยา 'แล่น' กับนาม 'ผั่ง'
ผั่ง เป็น นาม ชื่อตำบล เป็นคำรับบุรพบท 'ใกล้'

(๓) ทหารบก เป็น นาม ชื่อคน ประธานของกริยา 'ลาก'
กองหนึ่ง เป็น คุณศัพท์ ประกอบนาม 'ทหารบก'
ลาก เป็น กริยา กริยาของนาม 'ทหารบก'
ปืน เป็น นาม ชื่อสิ่งของ กรรมของกริยา 'ลาก'
ใหญ่ เป็น คุณศัพท์ ประกอบนาม 'ปืน'
ขึ้นไป เป็น วิเศษณ์ ประกอบกริยา 'ลาก'

บน เป็น บุรพบท เชื่อมกริยา ‘ลาก’ กับนาม ‘ยอดเขา’
ยอดเขา เป็น นาม ชื่อของสิ่งของ เป็นคำรับบุรพบท ‘บน’

(๔) จดหมายเป็นนาม ชื่อสิ่งของ กรรมของกริยา ‘เขียน’
นั้น เป็น คุณศัพท์ ประกอบนาม ‘จดหมาย’
ใคร เป็น สรรพนาม แทนชื่อคน ประธานของกริยา ‘เขียน’
เขียน เป็น กริยา กริยาของสรรพนาม ‘ใคร’

(๕) โอย เป็นอุทาน แสดงอาการตกใจ
(แก) เป็นสรรพนาม ซึ่งละไว้ในที่เข้าใจ ประธานของกริยา ‘ช่วย’
ช่วย เป็น กริยา กริยาของ ‘(แก)’
ฉัน เป็น สรรพนาม แทนชื่อผู้พูดเอง กรรมของกริยา‘ช่วย’
ด้วย เป็น วิเศษณ์ ประกอบกริยา ‘ช่วย’

แบบผักหัดที่ ๑๓

ครูควรหาประโยคต่าง ๆ ในบทต้น ๆ มาให้นักเรียน สัมพันธ์และกระจาย และควรจะหาแบบผักหัดจากที่ง่ายมาหัดให้เด็กทำบ้าง

แบบหัดแต่งและไวยากรณ์

ภาค ๒

บทที่ ๑๔

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

(๑) ม้าในนาวิ่ง

(๒) ลิงขึ้นไปบนหลังคาครัว

ในนา ในประโยคที่ ๑ และ บนหลังคาครัว ในประโยคที่ ๒ เป็นส่วนหนึ่งของประโยค ส่วนของประโยคเช่นนี้ เรียกว่า วลี

วลี คือ คำ หลาย คำ รวมกันเข้า แต่ไม่มีส่วนครบที่จะเป็นประโยคได้ แต่

ประโยคคือคำหลายคำรวมกัน อ่านหรือพูดได้ความว่า ใคร (หรืออะไร) กระทำอะไร (ดูบทที่ ๑, ๒, และ ๓)

แบบผึกหัดที่ ๑๔

ตัวอย่าง (๑) ประโยคว่า ตามีตีควาย เติมวลีเป็น ตามี บ้านริมที่ว่าการอำเภอ ตีควาย ในคอก

(๒) ฝนตก เติมวลีเป็น ฝนตก ตั้งแต่เช้าจนค่ำ

จงหาวลีเติมแทรกลงในประโยคต่อไปนี้

(๑) นักเรียนเขียนหนังสือ (๒) นกร้อง (๓) ม้ากิน หญ้า (๔) เด็กตกปลา (๕) เจ๊กชักว่าว (๖) เด็กหญิง ร้องไห้ (๗) นางสาวสวาทร้องเพลง (๘) เรือแล่น (๙) ชาวสวนขุดดิน (๑๐) แม่รักบุตร

บทที่ ๑๕

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. (ก) ม้าวิ่ง (ข) ม้าเหล่านั้นวิ่ง

๒. (ก) เขามา (ข) เขาทั้งหลายมา

๓. (ก) ดินสอหัก (ข) ดินสอหลายแท่งหัก

ม้า, เขา, และ ดินสอ ในประโยค (ก) นั้น แสดงว่ามีตัวเดียว, คนเดียว, และสิ่งเดียว แต่ ม้า, เขา, และ ดินสอ ในประโยค (ข) นั้นมีคำอื่นมาประกอบซึ่งแสดงให้รู้ว่ามากกว่าตัวเดียว, มากกว่าคนเดียว, และมากกว่าสิ่งเดียว

คำนามหรือสรรพนามที่แสดงให้รู้ว่าคนเดียว, ตัวเดียว, หรือสิ่งเดียว เรียกว่า เอกพจน์

คำนามหรือสรรพนามที่แสดงให้รู้ว่ามากกว่าคนเดียว,

มากกว่าตัวเดียว, มากกว่าสิ่งเดียว, เรียกว่า พหูพจน์

แบบฝึกหัดที่ ๑๕

๑. ให้บอกนามและสรรพนามต่อไปนี้ว่าเป็นพจน์อะไร (๑) ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านทั้งหลายที่มาประชุม (๒) ควายตัวนี้ดีกว่าควายของแก (๓) แม่ซื้อเข้ามาห้าถัง (๔) เวลาเจ็ดนาฬิกาเขาจะพากันไปเที่ยว (๕) เราไปเรือไฟสักห้าชั่วโมงก็คงถึง (๖) นักเรียนในชั้นนี้สอบไล่ได้หลายคน (๗) น้องสาวคนเล็กของผมอายุได้ ๙ ปี (๘) ประเทศสยามแบ่งออกเป็น ๑๐ มณฑล (๙) ทำไมนักเรียนจึงไม่เอาหนังสือมา? (๑๐) ลูกเสือหมู่นี้ทำการแข็งแรงดี

๒. ให้แต่งประโยคที่มีนามหรือสรรพนามเป็นเอกพจน์มา ๒๐ ประโยค

๓. ให้แต่งประโยคที่มีนามหรือสรรพนามเป็นพหูพจน์มา ๒๐ ประโยค

บทที่ ๑๖

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

นายมาผัวนางมีลูกอยู่บนเรือน

คำว่า นายมา เรารู้ได้ว่าเป็นผู้ชาย

คำว่า ผัว เรารู้ได้ว่าเป็นผู้ชาย

คำว่า นางมี เรารู้ได้ว่าเป็นผู้หญิง

คำว่า ลูก เรารู้ไม่ได้ว่าเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย แต่คงจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายอย่างใดอย่างหนึ่ง

คำว่า เรือน เรารู้ได้ว่าไม่ใช่ผู้หญิง ไม่ใช่ผู้ชาย

(๑) คำที่แสดงให้รู้ว่าเป็นผู้ชายหรือตัวผู้ เรียกว่า ปุลลิงค์

(๒) คำที่แสดงให้รู้ว่าเป็นผู้หญิงหรือตัวเมีย เรียกว่า สตรีลิงค์

(๓) คำที่แสดงให้รู้ไม่ได้ว่าเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย แต่เข้าใจได้ว่าต้องเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า อลิงค์

(๔) คำที่แสดงให้รู้ว่าไม่ใช่ผู้หญิงและไม่ใช่ผู้ชาย เรียกว่า นปุงสกลิงค์

จงสังเกต (๑) เด็กเหลาดินสอ (๒) ลิงขึ้นต้นไม้ เด็ก เป็นอลิงค์ ดินสอ เป็นนปุงสกลิงค์ ลิง เป็นอลิงค์ ต้นไม้ เป็นนปุงสกลิงค์

คนหรือสัตว์ย่อมมีเพศและไม่ใช่นปุงสกลิงค์ แต่สิ่งของ (รวมทั้งต้นไม้ด้วย) ไม่มีเพศและเป็นนปุงสกลิงค์

สรรพนามในภาษาไทยแทบทั้งสิ้น ใช้ได้ทั้งสตรีลิงค์และปุลลิงค์ เว้นแต่สองสามคำที่ใช้ฉะเพาะแต่เพศชาย

หรือฉะเพาะแต่เพศหญิง เช่น

กระผม (หรือผม) เป็นสรรพนามบุรุษที่ ๑ ปุลลิงค์
ดิฉัน (หรืออิฉัน) ,, ,, ,, ,, ๑ สตรีลิงค์
หล่อน ,, ,, ,, ,, ๒ สตรีลิงค์
เจ้าหล่อน ,, ,, ,, ,, ๓ สตรีลิงค์

หมายเหตุ หนังสือเก่า ๆ และในโคลงฉันท์กาพย์กลอน บางทีท่านใช้คำ ดิฉัน หล่อน เป็นคำแทนชื่อผู้ชายก็มี

แบบฝึกหัดที่ ๑๖

๑. ให้บอกคำนามและสรรพนามทุกคำในประโยคต่อไปนี้ ว่าเป็นลิงค์อะไร

(๑) นางมิภรรยานายมาไปดูช้างเผือก (๒) ลูกเสือช่วยเด็กตกน้ำ (๓) บุตรของใต้เท้าไม่ได้มาหาผม (๔) ม้าเตะลูกสะใภ้ตามา (๕) แม่นอนกกลูก (๖) ลูกเขยไปกับพ่อตา (๗) ประเทศฝรั่งเศสไม่มีพระราชาหรือพระราชินี แต่มีประธานาธิบดี (๘) ไก่ของเธอออกไข่คราวละกี่ฟอง? (๙) สุนัขของนางมาออกลูกที่ริมครัวไฟ (๑๐) น้ำในนามากจนท่วมยอดเข้า

๒. ให้แต่งประโยคที่มีนามหรือสรรพนามที่เป็นปุลลิงค์มา ๑๐ ประโยค

๓. ให้แต่งประโยคที่มีนามหรือสรรพนามที่เป็นสตรีลิงค์มา ๑๐ ประโยค

๔. ให้แต่งประโยคที่มีนามหรือสรรพนามที่เป็นอลิงค์มา ๑๐ ประโยค

๕. ให้แต่งประโยคที่มีนามหรือสรรพนามที่เป็นนปุงสกลิงค์มา ๑๐ ประโยค

บทที่ ๑๗

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. สุนัขของนายมีกัดตาสี

๒. ฉันตีมันด้วยไม้เท้าของแก

ในประโยคที่ ๑ เราทราบแล้วว่า สุนัข เป็นผู้ทำหรือประธาน ตาสี เป็นผู้ถูกหรือกรรม นายมี เป็นเจ้าของหรือสัมพันธ์

นามที่เป็นผู้ทำหรือประธาน เราเรียกว่า กรรตุการก

นามที่เป็นผู้ถูกหรือกรรม เราเรียกว่า กรรมการก

นามที่เป็นเจ้าของ เราเรียกว่า สัมพันธการก

สรรพนามก็เป็นการกได้เช่นเดียวกันกับนาม ดังในประโยคที่ ๒ ฉัน เป็นกรรตุการก มัน เป็นกรรมการก แก เป็นสัมพันธการก

นามหรือสรรพนามที่อยู่หลังบุรพบทก็นับเป็นกรรมการกด้วยเช่นในประโยคที่ ๒ นั้น ไม้เท้า เป็นกรรมการก

แบบผิดหัดที่ ๑๗

๑. ให้บอกว่านามและสรรพนามในแบบผิดหัดที่ ๑๖ ข้อ ๑ นั้นเป็นการกอะไร

๒. ให้แต่งประโยคที่มีนามเป็นกรรตุการกมา ๑๐ ประโยค และที่เป็นกรรมการกมา ๑๐ ประโยค

๓. ให้แต่งประโยคที่มีสรรพนามเป็นกรรตุการกมา ๑๐ ประโยค และที่เป็นกรรมการกมา ๑๐ ประโยค

บทที่ ๑๘

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. นางมีเดิร

๒. นางมีไม่เดิร

๓. นางมีเดิรหรือ?

๔. นางมีไม่เดิรหรือ?

๕. (ก) จงเดิรซิ (ข) เดิรหน่อยเถิด

คำกริยา เดิร ในประโยคที่ ๑ เป็นคำกล่าวบอก คำกริยาเช่นนี้เรียกว่า ลักษณะกล่าวบอก

คำกริยา เดิร ในประโยคที่ ๒ เป็นคำกล่าวแสดงว่าไม่กระทำคือไม่กระทำกริยาเดิร คำกริยาเช่นนี้เรียกว่า ลักษณะกล่าวปฏิเสธ

คำกริยา เดิร ในประโยคที่ ๓ เป็นคำแสดงกล่าวถามคือผู้พูดอยากทราบว่านางมีเดิรหรือเปล่า คำกริยาเช่นนี้เรียกว่า ลักษณะกล่าวถาม

คำกริยา เดิร ในประโยคที่ ๔ เป็นคำกล่าวทั้งปฏิเสธและถาม คำกริยาเช่นนี้เรียกว่า ลักษณะกล่าวถามปฏิเสธ

คำกริยา เดิร ในประโยคที่ ๕ (ก) เป็นคำกล่าวบังคับ และในประโยคที่ ๕ (ข) เป็นคำกล่าวอ้อนวอนหรือวิงวอน คำกริยาที่กล่าวบังคับหรือวิงวอนเช่นนี้เรียกว่า ลักษณะกล่าวบังคับ

แบบฝึกหัดที่ ๑๙

๑. จงบอกคำกริยาในประโยคต่อไปนี้ว่าเป็นลักษณะอะไร

(๑) วัวไม่กินหญ้าอย่าข่มเขา (๒) ใครจะไปดูละคร? (๓) ทำไมแกจึงไม่ไป? (๔) อีกสองสามวัน

พ่อจะไปบ้านนอก (๕) กระผมจะไปหามิได้ (๖) ครูมาแล้วหรือ? (๗) ท่านยังมิได้มา (๘) เชิญรับประทานหมากซิจะ (๙) หนามแหลมบ่มีคนเสี้ยม มะนาวกลมเกลี้ยงบ่มีคนกลึง (๑๐) ใครรู้ยกมือขึ้น? (๑๑) เดิรให้ดี ๆ (๑๒) ฉันหาอะไรไม่ได้ (๑๓) ใครทำผิดย่อมต้องได้รับโทษ (๑๔) รู้อะไรไม่สู้รู้วิชชา

๒. จงแต่งประโยคที่มีคำกริยาเป็นลักษณะกล่าวบอก, ลักษณะกล่าวปฏิเสธ, ลักษณะกล่าวถาม, ลักษณะกล่าวถามปฏิเสธ, และลักษณะกล่าวบังคับ มาอย่างละ ๑๐ ประโยค

บทที่ ๑๙

จงสังเกตคำกริยาในประโยคต่อไปนี้

๑. (ก) นางมีกำลังไปตลาดอยู่ (ข) นางมีไปตลาด

๒. เมื่อวานนี้นางมีได้ไปตลาด

๓. นางมีจะไปตลาด

คำกริยา ไป ในประโยคที่ ๑ (ก) แสดงให้รู้ว่ากำลังกระทำอยู่ในเวลานั้น คำกริยา ไป ในประโยคที่ ๑ (ข) แสดงว่าไปเป็นปกติหรือ ไป เสมอก็ได้ คำกริยาที่แสดงว่ากำลังกระทำอยู่ หรือแสดงเป็นปกติเรียกว่า

ปัจจุบันกาล

คำกริยา ไป ในประโยคที่ ๒ แสดงว่าได้กระทำมาแล้ว คำกริยาเช่นนี้เรียกว่า อดีตกาล คำกริยาซึ่งเป็นอดีตกาลนี้ มักมีคำ ได้ หรือ แล้ว เป็นกริยาช่วย เช่น ได้เดิร ได้กิน ได้นอน (คำ ได้ ต้องอยู่หน้ากริยา ถ้าอยู่หลังกริยาหาแสดงว่าเป็นอดีตกาลไม่) คำกริยาอดีตกาลนี้ บางทีไม่มีกริยาช่วย แต่มักมีคำอื่นมาช่วยหรือประกอบ ซึ่งแสดงให้รู้ว่าเป็นเวลาที่ล่วงมาแล้ว เช่นมีคำ วานนี้, บีกลาย, เมอตะกี เป็นต้น

คำกริยา ไป ในประโยคที่ ๓ แสดงให้รู้ได้ว่ายังไม่ได้กระทำแต่จะทำในเวลาข้างหน้า คำกริยาชะนิดนี้เรียกว่าอนาคตกาล คำกริยาซึ่งเป็นอนาคตกาลนี้ มักมีคำ จะ เป็นกริยาช่วย

แบบฝึกหัดที่ ๑๕

๑. คำกริยาต่อไปนี้เป็นกาลอะไร

(๑) ฉันกินเข้า แล้วฉันก็ไปโรงเรียน (๒) พรุ่งนี้ใครจะไปบางกะบีกะพ่อ? (๓) เมื่อวานนี้ฉันทำเลข ๓ ข้อ (๔) พระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออก (๕) เมื่อตะกีใครมา? (๖) เมื่อฉันอายุ ๑๒ ปีฉันไปเชียงใหม่กะบิดาฉัน

(๗) แม่ทำอะไรอยู่? (๘) อีกสองเดือนครูจะสอบไล่นักเรียนทั้งโรงเรียน (๙) หมากัดอย่ากัดตอบ (๑๐) ไก่ขันเวลาดึก

๒. ให้แต่งประโยคที่มีคำกริยาเป็นปัจจุบันกาลมา ๒๐ ประโยค

๓. ให้แต่งประโยคที่มีคำกริยาเป็นอดีตกาลมา ๑๐ ประโยค

๔. ให้แต่งประโยคที่มีคำกริยาเป็นอนาคตกาลมา ๑๐ ประโยค

บทที่ ๒๐

จงสังเกตคำในประโยคต่อไปนี้

(๑) ครูตีฉัน

(๒) ฉันถูกตี

ในประโยคที่ ๑ จะเห็นได้ว่า ฉัน ซึ่งเป็นกรรมของประโยคนั้นเป็นผู้ถูกเจ็บ และ ฉัน ในประโยคที่ ๒ ซึ่งเป็นประธานของประโยคนั้นก็เป็นผู้ถูกเจ็บด้วยเหมือนกัน

คำกริยา ตี ในประโยคที่ ๑ เรียกว่า กรรตุวาจก

คำกริยา ตี ในประโยคที่ ๒ เรียกว่า กรรมวาจก

คำกริยาที่เป็นกรรมวาจกย่อมมีคำ ถูก นำหน้า แต่บางทีก็มีคำอื่นมาแทรกกลางระหว่างคำ ถูก กับคำกริยา

เช่น ฉันถูกครูตี ตามาถูกตำรวจจับ ครู และ ตำรวจ นับว่าเป็นส่วนแต่งของกริยา เราอาจเติมคำบุรพบท โดย แล้วเข้ารูปประโยคเป็นดังนี้

ฉันถูกตีโดยครู ตามาถูกจับโดยตำรวจ

แต่ในภาษาไทยเราตามปกติเขาใช้ละคำ โดย เสีย และ โดย ในที่นี้ไม่ได้แปลว่า ตาม

ฉันถูกตีด้วยไม้เรียวโดยครู ประโยคนี้ถ้าจะแยกออกเป็นส่วน ๆ ก็ได้ดังนี้ ฉัน เป็นประธาน ถูกตี เป็นกริยา ด้วยไม้เรียว เป็นส่วนแต่งกริยา โดยครู เป็นส่วนแต่งกริยา

หมายเหตุ ในภาษาไทย กรรมวาจก มักใช้ในเมื่อผู้ทำของประโยคได้รับความเสียหาย (หรือความไม่ดี) เช่นนักเรียนคนนั้นถูกเฆี่ยน นักเรียน เป็นผู้ได้รับความเสียหาย แต่ในสมัยนี้บางทีเราพบประโยคกรรมวาจก ซึ่งมีประธานของประโยคไม่ได้รับความเสียหาย เช่น ข้าพเจ้าถูกเชิญไปรับประทานอาหาร ข้าพเจ้า หาเป็นผู้ได้รับความเสียหายไม่ ในภาษาไทยควรใช้ประโยคกรรมวาจกฉะเพาะแต่ประธานของประโยคได้รับความเสียหายโดยมาก

แบบฝึกหัดที่ ๒๐

๑. ให้เปลี่ยนประโยคกรรมวาจกต่อไปนี้เป็นประโยคกรรตุวาจก (แต่ให้คงได้ความอย่างเดียวกัน)

(๑) ใครถูกแกต่อย (๒) เจ๊กถูกสุนัขบ้ากัด (๓) เด็กถูกรถยนตร์ทับที่ขา (๔) นกปากส้อมหลายตัวถูกฝรั่งยิง (๕) นักเรียนหัวดื้อคนนั้นถูกครูทำโทษแทบทุกวัน (๖) ตามีถูกตำรวจจับที่บางเขน (๗) ตามีถูกศาลปรับ ๑๒ บาท (๘) หนูถูกแมวกัดตายริมเตาไฟ (๙) ทำไมกบในบ่อนั้นจึงถูกเด็กเหล่านั้นขว้างด้วยก้อนอิฐ (๑๐) นายอยู่ถูกเจ้าพนักงานเกณฑ์ไปรับราชการทหาร

๒ ให้เปลี่ยนประโยคกรรตวาจกต่อไปนี้เป็นประโยคกรรมวาจก (แต่ให้คงได้ความอย่างเดียวกัน)

(๑) ครูดุศิษย์ (๒) สุนัขกัดแมว (๓) เด็กตีกบในนา (๔) คนใช้ควายไถนา (๕) ใครตีเด็กดื้อคนนั้น? (๖) แขกปาสุนัขด้วยก้อนอิฐ (๗) บิดามารดาว่ากล่าวบุตร (๘) หนูกัดลูกไก่ในเล้า (๙) ควายดำขวิดนายเผือก (๑๐) เขาจับปลาในบ่อของฉัน

๓. ให้แต่งประโยคที่มีกริยาเป็นกรรตุวาจกมา ๑๐ ประโยค

๔. ให้แต่งประโยคที่มีกริยาเป็นกรรมวาจกมา ๑๐ ประโยค

บทที่ ๒๑

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. ควายเป็นสัตว์ ใหญ่

๒. ช้างเป็นสัตว์ ใหญ่กว่า ควาย

๓. ปลาวาฬเป็นสัตว์ ใหญ่ที่สุด

เราเห็นได้ว่า ใหญ่ เป็นคำคุณศัพท์ทั้ง ๓ ประโยค คำว่า ใหญ่ ในประโยคที่ ๑ นั้น เป็นแต่บอกให้รู้ว่าเป็นกลาง ๆ เท่านั้น ไม่ได้เปรียบเทียบกับสิ่งใด คำคุณศัพท์ที่กล่าวเป็นกลาง ๆ เช่นนี้ เรียกว่า สกัตถานุประมาณ (สกัตถาน+อุประมาณ)

คำว่า ใหญ่ ในประโยคที่ ๒ นั้น เป็นคำเปรียบเทียบว่าช้างกับควายไหนจะใหญ่กว่ากัน และมีคำ กว่า เป็นคำประกอบคุณศัพท์ คำคุณศัพท์ที่กล่าวเป็นการเปรียบเทียบเช่นนี้ เรียกว่า อุตตรุประมาณ

คำว่า ใหญ่ ในประโยคที่ ๓ นั้น เป็นคำแสดงว่าไม่มีสัตว์ใดที่จะใหญ่กว่าปลาวาฬ และมีคำ ที่สุด เป็นคำประกอบคำคุณศัพท์ที่กล่าวเป็นการแสดงว่าไม่มีสิ่งใดเปรียบ เรียกว่า อุตตมุประมาณ

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้.

๑. เรือยนตร์ลำนี้แล่น เร็ว

๒. รถไฟแล่น เร็ว กว่าเรือยนตร์ลำนั้น

๓. เครื่องบินแล่น เร็ว ที่สุด

คำว่า เร็ว ทั้ง ๓ ประโยคข้างบนนี้ เป็นคำกริยาวิเศษณ์ และทำนองเดียวกันกับคำคุณศัพท์ที่กล่าวมาแล้วในบทนี้ คือ

คำ เร็ว ในประโยคที่ ๑ เป็น สกัตถานประมาณ

คำ เร็ว ,, ,, ๒ ,, อุตตรุประมาณ

คำ เร็ว ,, ,, ๓ ,, อุตตมุประมาณ

แบบฝึกหัดที่ ๒๑

๑. จงแต่งประโยคให้มีคุณศัพท์และกริยาวิเศษณ์ซึ่งเป็นอตตรประมาณมาอย่างละ ๕ ประโยค

๒. จงแต่งประโยคให้มีคุณศัพท์และกริยาวิเศษณ์ซึ่งเป็นอุตตมุประมาณมาอย่างละ ๕ ประโยค

บทที่ ๒๒

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. ตามาตีควาย

๒. ตามาตีควายที่กินเข้า

๓. ตามาตีควายและวัว

ประโยคที่ ๑ เราแยกออกเป็น ๒ ประโยคไม่ได้. ประโยคที่ ๒ เราแยกออกได้เป็น ๒ ประโยค คือตามาตีควายประโยค ๑ ที่ (คือควาย)กินเข้าอีกประโยค๑ ประโยคที่ ๓ ก็แยกออกได้เป็น ๒ ประโยคคือ ตามาตีควายประโยค ๑ ตามาตีวัวประโยค ๑

จงสังเกตให้ดีว่าประโยคที่ ๒ กับประโยคที่ ๓ ต่างกันอย่างไร

ประโยคที่ ๒ ว่า ตามาตีควายที่กินเข้า ที่กินเข้าเป็นประโยค ๑ ก็จริง แต่เป็นประโยคที่ประกอบควายให้รู้ว่าควายตัวไหนเท่านั้น ใจความของประโยคก็มีแต่ว่า ตามาตีควาย เท่านั้น

ประโยคที่ ๓ ว่า ตามาตีควายและวัวนั้นแยกออกได้เป็น ๒ ประโยค และทั้ง ๒ ประโยคที่แยกออกได้นั้นมีใจ

ใช้ในที่ประกอบกริยาเช่นนี้เราเรียกว่า กริยาวิเศษณานุประโยค (กริยาวิเศษณ+อนุประโยค)

ประโยคทั้ง ๓ ที่กล่าวมานั้น แบ่งออกได้เป็นประโยคละ ๒ ประโยค ดังจะเห็นได้ต่อไปนี้

มุขยประโยค (ประโยคหัวหน้าหรือประโยคใจความ)	อนุประโยค (ประโยคเล็กหรือประโยคประกอบ)
๑. ตามาดู	ลิงเล่นละคร (เป็นกรรมของมุขยประโยค)
๒. ฉันอ่านหนังสือ	ที่บ้านให้
๓. เรามาถึงบ้าน	เมื่อฝนตก

ประโยคทั้ง ๓ ที่กล่าวมานี้ เป็น สังกรประโยค สังกรประโยคทุก ๆ ประโยคแยกออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ มุขยประโยค และอนุประโยค (อนุประโยคมีมากกว่าหนึ่งก็ได้)

อนุประโยคมี ๓ ชะนิด คือ

๑. นามานุประโยค ได้แก่ ตามาดู ลิงเล่นละคร

๒. คุณานุประโยค ได้แก่ ฉันอ่านหนังสือ ที่บ้านให้

๓. กริยาวิเศษณานุประโยค ได้แก่ เรามาถึงบ้าน เมื่อฝนตก

สังกรประโยค คือ ประโยคเล็กหลายประโยค
รวมกัน แต่คงมีประโยคใจความประโยคเดียวเท่า
นั้น นอกนั้นเป็นประโยคประกอบ

แบบฝึกหัดที่ ๒๓

๑. จงแยกสังกรประโยคต่อไปนี้ออกเป็น ๒ ส่วนคือ มุขยประโยคส่วนหนึ่ง อนุประโยคส่วนหนึ่ง และให้บอกด้วยว่า อนุประโยคนั้นเป็นประโยคชะนิดไร

(๑) ควายกินเข้าที่อยู่ในลาน (๒) คนซึ่งอ่านหนังสือนั้นเป็นบิดาฉัน (๓) นายมีตายเป็นข่าวไม่จริง (๔) ใครมาหาฉันเมื่อวันฉันไปโรงเรียน? (๕) ใครเห็นเด็กตกน้ำ? (๖) จงเขียนชื่อของท่านด้วยปากกาลงในกระดาษที่สะอาด ๆ (๗) ในจังหวัดที่เราอยู่นี้มีป่ามาก (๘) ผู้ที่ไม่ไปข้างหน้าย่อมอยู่ข้างหลัง (๙) เจ้าจงเอาผ้าไปตากเมื่อแดดออก (๑๐) ขุนรักษาทวยราษฎร์ ซึ่งเป็นนายอำเภอจับผู้ร้ายที่ปล้นบ้านนางต่อมได้ (๑๑) ใครได้เข้าไปในห้องนั้นข้าพเจ้าไม่เห็น

๒. ให้แต่งสังกรประโยคที่มีนามานุประโยคมา ๔ ประโยค

๓. ให้หาคุณานุประโยคมาประกอบเอกัตถประโยคต่อไปนี้ เพื่อให้เป็นสังกรประโยค

(๑) นักเรียนเขียนหนังสือ (๒) เสือกัดเนื้อ (๓) นางสาวผะอบไปดูละคร (๔) จุฬาคว้าบักเบ้า (๕) เจ๊กขายเข้าสาร (๖) แมวกินปลาย่าง (๗) เสือขาด (๘) เจ๊กลากรถ (๙) ตามาซื้อสวน (๑๐) นาฬิกาเดินช้า

๔. ให้เขียนคำหรือประโยคเพิ่มต่อลงไปในข้อความต่อไปนี้ เพื่อทำให้สำเร็จเป็นสังกรประโยคได้อย่างบริบูรณ์ และให้ขีดเส้นใต้ที่มุขยประโยคด้วย

(๑) นักเรียนผู้ที่ไม่มาโรงเรียน (๒) สุนัขตัวที่กัดฉัน (๓) เมื่อผมมาโรงเรียน (๔) หนังสือเล่มที่บ้าให้ (๕) ขณะที่ข้าพเจ้าโดยสารเครื่องบินอยู่ในอากาศ (๖) สวนที่พ่อยกให้ฉัน (๗) มารดาผู้รักบุตร (๘) เก้าอี้ซึ่งผมซื้อมาจากห้างฝรั่ง (๙) เมื่อฝนตก (๑๐) ถ้าท่านไม่มา

๕. ให้แต่งสังกรประโยคที่มีอนุประโยคเป็นคุณานุประโยคมา ๑๐ ประโยค

๖. ให้แต่งสังกรประโยคที่มีอนุประโยคเป็นกริยาวิเศษณานุประโยคมา ๑๐ ประโยค

บทที่ ๒๔

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. ม้ากินเข้า, หญ้า, และน้ำ

๒. ม้ากินเข้าหรือหญ้า

๓. ถนนซึ่งหลวงพิทักษ์สร้างเป็นโคลน เพราะเขาไม่โรยหิน

ประโยคที่ ๑ แยกออกได้เป็น ๓ ประโยค คือ (ก) ม้ากินเข้า (ข) ม้ากินหญ้า (ค) ม้ากินน้ำ

ประโยคที่ ๒ แยกออกได้เป็น ๒ ประโยค คือ (ก) ม้ากินเข้า (ข) ม้ากินหญ้า

ประโยคที่ ๓ แยกออกได้เป็น ๒ ประโยค คือ (ก) ถนนซึ่งหลวงพิทักษ์สร้างเป็นโคลน (เป็นสังกรประโยค (ข) เขาไม่โรยหิน

ทั้ง ๓ ประโยคนั้นมีคำ และ, หรือ กับคำ เพราะซึ่งเป็นสันธานเป็นเครื่องเกี่ยว และทุกประโยคแยกออกได้เป็นเอกัตถประโยคหรือสังกรประโยค ๒ หรือ ๓ ประโยค และเอกัตถประโยคเหล่านั้นล้วนมีใจความเสมอกันทั้งนั้น ประโยคทั้ง ๓ นั้นเป็นอเนกัตถประโยค

อเนกัตถประโยคคือเอกัตถประโยค หรือสังกรประโยค หลาย ๆ ประโยครวมกันและมีใจความ

เสมอกัน กับมีสันธานเป็นเครื่องต่อ (ดูบทที่ ๕ ชื่องว่าด้วยสันธาน)

แบบผูกหัดที่ ๒๔

ให้แต่งอเนกัตถประโยคมาให้ได้ ๑๕ ประโยค (ให้ใช้สันธานต่าง ๆ เป็นเครื่องเกี่ยว)

สังเขปตามที่เรียนมาแล้ว

ถ้อยคำทั้งหลายแบ่งออกเป็น ๘ จำพวก คือ นาม, สรรพนาม, คุณศัพท์, กริยา, กริยาวิเศษณ์, บุรพบท, สันธาน, อุทาน.

นาม	เกี่ยวกับ	พจน์, ลิงค์ การก.
สรรพนาม	เกี่ยวกับ	พจน์, ลิงค์, การก, บุรุษ.
คุณศัพท์	เกี่ยวกับ	อุประมาณ.
กริยา	เกี่ยวกับ	ลักษณะ, กาล, วาจก.
กริยาวิเศษณ์	เกี่ยวกับ	อุประมาณ.

พจน์มี ๒ คือ เอกพจน์, พหูพจน์.

ลิงค์มี ๔ คือ ปุลลิงค์, สตรีลิงค์, อลิงค์, นปุงสกลิงค์.

การกมี ๓ คือ กรรตุการก, กรรมการก, สัมพันธการก.

บุรุษมี ๓ คือ บุรุษที่ ๑, บุรุษที่ ๒, บุรุษที่ ๓.

อุปมาณมี ๓ คือ สกัตถานุประมาณ, อุตตรุประมาณ อุตตมุประมาณ.

ลักษณะมี ๕ คือ ลักษณะกล่าวบอก, ลักษณะกล่าวปฏิเสธ, ลักษณะกล่าวถาม, ลักษณะกล่าวถามปฏิเสธ, ลักษณะกล่าวบังคับ.

กาลมี ๓ คือ ปัจจุบันกาล, อดีตกาล, อนาคตกาล.

วาจกมี ๒ คือ กรรตุวาจก, กรรมวาจก.

(หมายเหตุ สรรพนามที่ ๑ ดังอธิบายมาแล้วในบทที่ ๕ ในที่นี้เรียกว่าบรุษที่ ๑ สรรพนามที่ ๒ และสรรพนามที่ ๓ ก็เรียกว่าบุรุษที่ ๒ และบุรุษที่ ๓ เช่นเดียวกัน)

ประโยคมี ๓ ชะนิด คือเอกัตถประโยค, สังกรประโยค และอเนกัตถประโยค.

เอกัตถประโยค คือ คำหลายคำรวมกันอ่านหรือพูดได้ความว่าใคร (หรืออะไร) กระทำอะไร มีกริยาของประโยคแต่กริยาเดียวเท่านั้น

สังกรประโยค คือ เอกัตถประโยคหลายประโยครวมกัน แต่คงมีประโยคใจความประโยคเดียวเท่านั้น, นอกนั้นเป็นประโยคประกอบ

อเนกัตถประโยค คือ เอกัตถประโยคหรือสังกรประ

ความเสมอกัน หรือเท่ากัน คือได้ความว่า ตามาติทั้งควาย และทั้งวัว

ประโยคที่ ๑ ที่ว่า ตามาติควายเป็นเอกัตถประโยค (เอก+อัตถ+ประโยค)

„ „ ๒ „ ตามาติควายที่กินเข้า เป็นสังกรประโยค (สังกร+ประโยค)

„ „ ๓ „ ตามาติควายและวัวเป็นอเนกัตถประโยค (อเนก+อัตถ+ประโยค)

(สังกรประโยคและอเนกัตถประโยคจะได้กล่าวต่อไปในบทข้างหน้า)

แบบฝึกหัดที่ ๒๒

ให้ชี้ประโยคต่อไปนี้ว่าไหนเป็นเอกัตถประโยค, สังกรประโยคหรืออเนกัตถประโยค.

(๑) ตามีกับตามาไปป่า (๒) แมวกินปลาย่างในตู้ (๓) ใครพบเด็กที่หลงทาง (๔) แมวจับหนูตัวที่กินเข้าสาร (๕) เขาไปดูละครแต่เราไปดูภาพยนตร์ (๖) เด็กคนนั้นเขียนหนังสือดีจริง ๆ (๗) เขาบอกอะไรแก่เจ้า? (๘) นางมีเดิรไม่ได้ เพราะเจ็บมาก (๙) ในจังหวัดที่เราอยู่นี้มีป่ามาก (๑๐) แม่สั่งสอนลูกด้วยความรัก.

บทที่ ๒๓

จงสังเกตประโยคต่อไปนี้

๑. ตามาดูลิงเล่นละคร

๒. ฉันอ่านหนังสือที่บ้าให้

๓. เรามาถึงบ้านเมื่อฝนตก

ประโยคที่ ๑ นั้น ถ้าจะถามว่าตามาดูอะไร? ก็ต้องตอบว่า ตามาดู ลิงเล่นละคร เพราะฉะนั้น ลิงเล่นละคร เป็นกรรมของประโยค แต่ส่วนกรรมเองก็เป็นประโยคด้วย ประโยคที่เป็นกรรมหรือประธานของประโยคเรียกว่า นามานุประโยค (คือ นาม+อนุ+ประโยค อนุ แปลว่า เล็ก, น้อย)

ที่บ้าให้ ในประโยคที่ ๒ นั้น แสดงให้รู้ว่าหนังสือนั้นได้มาจากไหนหรือหนังสือเล่มไหน เพราะฉะนั้นที่บ้าให้ ประกอบนามหนังสือ เพราะฉะนั้น ที่บ้าให้ ใช้ในที่ประกอบนาม ประโยคที่ประกอบนามเช่นนี้เราเรียกว่า คุณานุประโยค (คุณ+อนุประโยค)

เมื่อฝนตก ในประโยคที่ ๓ นั้น แสดงให้รู้ว่ามาถึงบ้านเมื่อไร เพราะฉะนั้น เมื่อฝนตก ประกอบกริยามา คำประกอบกริยาเป็นกริยาวิเศษณ์ และ เมื่อฝนตก

โยคหลายประโยครวมกันและมีใจความเสมอกัน (กับมีสันธานเป็นเครื่องต่อ ดูบทที่ ๙ ในภาค ๑ ซึ่งว่าด้วยสันธาน.)

สังกรประโยคย่อมมีมุขยประโยคประโยคหนึ่ง, มีอนุประโยคประโยคหนึ่งหรือมากกว่าก็ได้

อนุประโยคมี ๓ ชะนิด คือนามานุประโยค, คุณานุประโยค, กริยาวิเศษณานุประโยค.

บทที่ ๒๕

วิธีสัมพันธ์และกระจาย

จงสัมพันธ์และกระจาย

(๑) เด็กที่ถูกแม่ตีร้องไห้.

(๒) เมื่อเช้านี้ฝนตกมาก เพราะฉะนั้นเดี๋ยวนี้ถนนจึงเปียก.

(๓) พี่สาวของหล่อนได้ไปเชียงใหม่เมื่อไร? เขาไปเมื่อวานนี้.

(๔) เขาทั้งหลายกางร่มเมื่อฝนตก.

ชะนิดของประโยค		เครื่องเกี่ยว	ภาคประธาน		ภาคแสดง			
			ประธาน	ขยายประธาน	กริยา	ขยายกริยา	กรรม	ขยายกรรม
สังกร.	มุข.	—	เด็กที่	—	ร้องไห้	—	—	—
	คุณา.	—		—	ถูกตี	(โดย) แม่	—	—
อเน.	เอ.	—	ฝน	—	ตก	มาก, เมื่อเช้านี้	—	—
	เอ.	เพราะฉะนั้น..... จึง	ถนน	—	เปียก	เดียวนี้	—	—
	เอ.	—	พี่สาว	ของหล่อน	ไป	ได้, (ยัง) เชียงใหม่, เมื่อไร	—	—
	เอ.	—	เขา	—	ไป	เมื่อวานนี้	—	—
สังกร.	มุขย.	—	เขา	ทั้งหลาย	กาง	—	ร่ม	—
	วิเศษ.	เมื่อ	ฝน	—	ตก	—	—	—

วิธีกระจาย ๒ ชั้น (ดูสังเขปหน้า ๒๒ และ ๒๓)

(๑) เด็ก เป็น นาม, เอกพจน์, อลิงค์ กรรตุการก.
ที่ ,, สรรพนาม, เอกพจน์, อลิงค์ กรรตุการก, บุรุษที่ ๓
ถูกตี ,, กริยา, ลักษณะบอกเล่า ปัจจุบันกาล, กรรมวาจก.
แม่ ,, นาม, เอกพจน์, สตรีลิงค์, กรรมการก, คำรับบุรพบท (โดย)
ร้องไห้ ,, กริยา, ลักษณะบอกเล่า, ปัจจุบันกาล, กรรตวาจก

(๒) เมื่อ ,, บุรพบท เชื่อมกริยา 'ตก' กับนาม 'เช้า'
เช้า ,, นาม, เอกพจน์, นปุงสกลิงค์, กรรมการก.
นี้ ,, คุณศัพท์.
ฝน ,, นาม, เอกพจน์, นปุงสกลิงค์, กรรตุการก.
ตก ,, กริยา, ลักษณะกล่าวบอก, อดีตกาล, กรรตุวาจก.
มาก ,, กริยาวิเศษณ์, สกัตถานุประมาณ.
เพราะฉะนั้น..จึง,, สันธาน.

เดี๋ยวนี้ เป็น กริยาวิเศษณ์.
ถนน ,, นาม, เอกพจน์, นปุงสกลิงค์, กรรตุการก.
เบี่ยก ,, กริยา, ลักษณะกล่าวบอก, ปัจจุบันกาล, กรรตุวาจก.
(๓) พี่สาว ,, นาม, เอกพจน์, สตรีลิงค์, กรรตุการก.
ของ ,, บุรพบท, เชื่อมนามกับสรรพนาม.
หล่อน ,, สรรพนาม, เอกพจน์, สตรีลิงค์, สัมพันธการก บรุษที่ ๒.
ได้ ,, กิริยาช่วย.
ไป ,, กริยา, ลักษณะกล่าวถาม, อดีตกาล, กรรตุวาจก.
เชียงใหม่ ,, นาม, เอกพจน์, นปุงสกลิงค์, กรรมการก, เป็นคำรับบุรพบท (ยัง)
เมื่อไร ,, กริยาวิเศษณ์.
เขา ,, สรรพนาม, เอกพจน์, สตรีลิงค์, กรรตุการก บุรุษที่ ๓.
ไป ,, กริยา, ลักษณะกล่าวบอก, อดีตกาล, กรรตุวาจก.

เมื่อ เป็น บุรพบท, เชื่อม 'ไป' กับ 'วาน'

วาน „ นาม, เอกพจน์, นปุงสกลิงค์, กรรม การก.

นะ „ คุณศัพท์.

(๔) เขา „ สรรพนาม, พหูพจน์, อลิงค์, กรรตุ การก, บุรุษที่ ๓.

ทั้งหลาย „ คุณศัพท์.

กาง „ กริยา, ลักษณะกล่าวบอก, ปัจจุบัน กาล, กรรตุวาจก.

ร่ม „ นาม, พหูพจน์, นปุงสกลิงค์, กรรม การก.

เมื่อ „ สันธาน.

ฝน „ นาม, เอกพจน์, นปุงสกลิงค์, กรรตุ การก.

ตก „ กริยา, ลักษณะกล่าวบอก, ปัจจุบัน กาล, กรรตุวาจก.

แบบฝึกหัดที่ ๒๕

จงสัมพันธ์และกระจาย

(๑) จงเขียนชื่อของท่านด้วยปากกาลงบนกระดาษที่สะอาด ๆ.

(๒) เพื่อนกินหาง่ายเพื่อนตายหายาก.

(๓) เมื่อฉันโดยสารเครื่องบินอยู่บนอากาศ ฉันไม่รู้สึกกลัวเลย.

(๔) เธอจะไปนครเชียงใหม่กับบิดาหรือ?

(๕) น้ำในนามากจนท่วมยอดเข้า.

หมายเหตุ เมื่อนักเรียนได้เรียนจบเล่มนี้แล้วครูควรหาแบบผึกหัดให้นักเรียนหัดสัมพันธ์และกระจายให้มาก ๆ การผึกหัดสัมพันธ์และกระจายเป็นวิธีทวนต้นอย่างดี.

บทที่ ๒๖

จงอ่านความซึ่งคัดจากหนังสือพลเมืองดีต่อไปนี้ และจงสังเกตความที่อยู่ในเครื่องหมายอัญญประกาศ และที่อยู่นอกเครื่องหมายอัญญประกาศว่าต่างกันอย่างไร.

นายมั่นพิศดูมาตั้งแต่ในเรือจนชายคนนั้นขึ้นมาหาก็ไม่รู้จักว่าใคร จึงถามว่า “เจ้าชื่อไร? มาแต่ไหน” ชายคนนั้นจึงว่า “ลุงจำข้าไม่ได้หรือ? เมื่อพ่อข้าไปเหนือยังได้มาลาแกที่บ้านเก่า และค้างอยู่ที่นั่นเป็นหลายคืน” นายมั่นนิ่งนึกอยู่เป็นนาน ก็นึกไม่ออกว่าใครที่ไหน จึงบอกว่า “ข้าจำไม่ได้ เจ้าเป็นลูกหลานใคร?” ชายหนุ่มนั้นจึงว่า “ข้าชื่ออ้ายเถือนอย่างไรล่ะ ข้าเป็นลูกติดถึกรักธรรม แม่ข้าชื่อนางเอียง” นายมั่นนิ่งอยู่สักประเดี๋ยว

ร้อง ‘อ๊อ! เอ็งเป็นลูกเจ้าถึกน้องชายข้านะหรือ? จริงล่ะข้านึกได้ เมื่อพบกับพ่อเจ้าครั้งหลังที่สุดนั้น เขามาลาว่าจะไปเมืองเหนือ มีลูกมาด้วยคนหนึ่ง อายุสักห้าหกขวบ คือตัวเจ้านะหรือ” เจ้าเถือนจึงว่า “เออ. ข้าเองนะแหละพ่อแม่ข้ามีลูกคนเดียว” นายมั่นร้อง “อือนะ แต่จากกันไปนานจนลืม เออ, พ่อเจ้าเป็นอย่างไร? ไปอยู่ที่ไหน? และทำไมเจ้าจึงมาแต่คนเดียว? เล่าไปให้พังทีหรือ” พลางร้องเรียกเมียว่า “แม่คง, มานี่แน่ะ มีหลานชายมาหาคนหนึ่ง”

นักเรียนจะสังเกตได้ว่า ความที่อยู่ในเครื่องหมายอัญญประกาศเป็นคำพูดของนายมั่นและนายเถือนโดยตรง ส่วนความที่ไม่อยู่ในอัญญประกาศนั้นเป็นคำพูดของผู้แต่งหนังสืออธิบายเรื่องให้ผู้อ่านเข้าใจ.

ความที่เป็นคำกล่าวของผู้พูดเองโดยตรง เรียกว่า เลขใน

ความที่เป็นคำกล่าวของผู้แต่งหนังสือ (หรือผู้เล่าเรื่อง) เรียกว่า เลขนอก

หนังสือไทยในสมัยนี้โดยมากเขาใช้เครื่องหมายอัญญประกาศใส่ที่ความซึ่งเป็นเลขใน.

ความที่เป็นเลขในอาจกลับให้เป็นเลขนอกได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. (ก) ครูบอกนักเรียนในชั้นว่า “ยืนขึ้น”

(ข) ครูสั่งนักเรียนในชั้นให้ยืนขึ้น.

๒. (ก) นายมาพูดกับนายสาว่า “ฉันหิวเต็มที”

(ข) นายมาบอกกับนายสาว่า ตัวเขาหิวเต็มที.

๓. (ก) บุตรพูดกับมารดาว่า “แม่จ๋า, ขอขนมใส่ไส้ให้ฉันกินได้ไหม?”

(ข) บุตรถามมารดาว่าขนมใส่ไส้นั้นเขากินได้ไหม.

จงอ่านและสังเกตความซึ่งคัดมาจากหนังสือพลเมืองดีดังต่อไปนี้ (ความที่ต่อจาก “นายเถือนจึงเล่าเรื่องให้ลุงพึงว่า” นั้นไป เป็นเลขนอก ซึ่งได้แปลงมาจากเลขใน”

นายเถือนจึงเล่าเรื่องให้ลุงพึงว่า นายถึกพ่อของเขาตั้งแต่จากกรุงเทพฯไปครั้งนั้น ขึ้นไปค้าขายอยู่เมืองสวรรคโลก ไปขาดทุนลงแล้วแม่ก็ตาย ฝ่ายข้างพ่อก็เลยเข้าไปตั้งอยู่ในป่า ไปทำน้ำมันยางและป่าผึ้ง วันหนึ่งพ่อของเขาเข้าไปตีผึ้งในป่าแล้วหายไป ตัวเขาอยู่บ้านคนเดียวไม่เห็นพ่อกลับมา ก็เดินร้องไห้เที่ยวตามหาไปในป่า ไปพบพวกพรานชาวบ้านป่าเขาสงสารก็พาไปเที่ยวตาม ไปพบหมีกัดพ่อตายอยู่ในป่า พรานคนหนึ่งก็ยิงหมีตาย แล้ว

พรานพวกนั้นจึงเอาตัวเขาไปเลี้ยงไว้ด้วย เมื่อเขาจะจากมานั้น พวกพรานไม่อยู่เกิดไฟป่าไหม้ขึ้นที่บ้าน ตัวเขาฉวยได้แต่ดาพสองเล่มกับหน้าไม้อันหนึ่งก็หนีไฟออกมาได้แล้วเที่ยวตามอยู่หลายวันก็ไม่พบปะ ต้องเที่ยวซัดเซไปหิวที่ไหนก็แวะขอเข้าชาวบ้านกิน เที่ยวไปเที่ยวมาจึงนึกขึ้นได้ว่ามีลุงอยู่คนหนึ่ง คิดจะลงมาตามหา จึงเอาดาพกับหน้าไม้ไปแลกเข้าปลาและสะเบียง แล้วโดยสารเรือเหนือลงมายังกรุงเทพฯ เจ้าของเรือเขาสงสาร เมื่อจะขึ้นจากเรือเขาก็ให้เงินติดมาบ้าง ได้มาซื้อกิน แล้วเที่ยวตามหานายมั่นอยู่สองวันจึงได้พบที่บ้านนี้

แบบผึกหัดที่ ๒๖

๑. จงอ่านนิทานเรื่องหมาป่ากับลูกแกะซึ่งคัดมาจากนิทานอิสป แล้วให้คัดลงในสมุดและให้ใส่อัญญประกาศที่เป็นเลขใน

ขณะที่หมาป่ากำลังกินน้ำอยู่ที่ต้นลำธารแห่งหนึ่ง แลเห็นลูกแกะเดิรท่องน้ำมาแต่ไกล หมาป่าตั้งใจจะจับกินเสีย แต่เมื่อจะกิน คิดว่าจะต้องทำให้ลูกแกะเห็นความชอบธรรมของตนเสียก่อน เมื่อคิดดังนั้นแล้ว ก็ตรงเข้าไปด่าลูกแกะว่า เอ็งนี้ชาติชั่ว เอ็งถือดีอย่างไร จึงมากวนน้ำของข้าให้ขุ่นเป็นตมไปดังนี้ ลูกแกะตกใจร้องไป

โดยซื่อว่า ท่านจะว่าข้าพเจ้ากวนน้ำกินของท่านให้ขุ่นอย่างไรถูก เพราะน้ำในลำธารนี้ไหลจากท่านมายังข้าพเจ้า หาได้ไหลจากข้าพเจ้าไปยังท่านไม่ หมาป่าก็แกล้งหาความต่อไปว่า เอาเถิดถึงเอ็งจะไม่ได้ทำน้ำข่นวันนี้ เมื่อปีกลายนี้เอ็งก็ได้ด่าว่าข้านักหนา ลูกแกะตัวสั่นร้องตอบไปว่า พุทโธ่เอย เมื่อปีกลายนี้ข้าก็ยังไม่ได้เกิดมาเห็นเดือนเห็นตะวันเลย หมาป่าตอบว่า เอาเถอะน่ะ ถึงเองไม่ได้ด่าข้า พ่อเอ็งก็ด่าข้า เอ็งมีความผิดเหมือนกัน จะมาต่อล้อต่อเถียงกันไปทำไม ว่าแล้วก็ตะครุบลูกแกะกินเป็นอาหาร.

๒. ให้เปลี่ยนความในหน้า ๖๕ ตั้งแต่ ‘นายถึกพ่อของเขา’ จนถึงหน้า ๖๖ ที่ว่า ‘จึงได้พบที่บ้านนี้’ เป็นเลขใน.

๓. ให้เปลี่ยนความซึ่งคัดมาจากพลเมืองดีในหน้า ๖๗ และหน้า ๖๔ เป็นเลขนอกทั้งหมด.

(สำเนา)

กระทรวงธรรมการ

ชี้แจงเรื่องเครื่องรางของขลังและวิทยาคม

ด้วยความปรากฏว่า มีคนจำนวนมากยังเชื่อถือเครื่องรางของขลังและวิทยาคม อันเป็นของลวงอยู่ ถึงแก่มีการสักที่ต้นคอ ที่ไหล่ ที่ข้อมือ และแอบอิงออกชื่อเป็นทำนองสมาคมลับ เช่น เรียกว่าสมาคมเก้ายอดเป็นต้น บัดนี้การโฆษณาหลายลุกลามเข้ามาถึงโรงเรียน จะทำโรงเรียนซึ่งเป็นที่สอนให้สว่าง กลับเป็นที่สอนให้มืดมนอนธการไปเสีย เป็นภัยแก่การศึกษาโดยตรงจึงจำเป็นต้องชี้แจงให้ครูและนักเรียนทั้งหลายทราบตระหนักโดยเหตุผล เพื่อเป็นการป้องกันไว้แต่ต้นเมื่อดังต่อไปนี้

๑. เครื่องรางของขลังหรือวิทยาคม อันเกี่ยวด้วยเล่ห์กะเท่ห์ต่าง ๆ มีการอยู่ยงคงกะพันเป็นต้น หรือการดูโชคชาตา เป็นของมีมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์ และเป็นลัทธิทางไสยศาสตร์ของพวกพราหมณ์ ในสมัยนั้นพระพุทธศาสนายังไม่เกิด และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญรุ่งเรือง มนุษย์โดยมากไม่รู้จักพิจารณาเหตุผล ด้วยความโง่เขลางมงายรู้เท่าไม่ถึงการณ์นั้นแล เป็นเหตุให้บุคคลเชื่อถือความศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้

๒. บรรดาบุคคลที่ตั้งตนเป็นอาจารย์หรือผู้วิเศษในทางเครื่องรางของขลังหรือวิทยาคมเหล่านี้ส่วนมากเป็นคนไร้การศึกษาอันสมสมัยนิยม แต่เป็นคนที่มีเล่ห์เหลี่ยมในเชิงหลอกลวงและพยายามใช้ความฝักหัดตนเชี่ยวชาญในทางล่อลวง เพื่อให้ผู้ที่ได้เห็นด้วยตาหลงเชื่อในสรรพคุณที่ล่อลวงนั้น ฉะเพาะสมัยนี้มักใช้เล่ห์อ้างคุณพระเป็นโล่ห์กำบังหวังมล่อลวงของตน มิผลทำให้ผู้นับถือศาสนาที่มิได้ศึกษาหลักธรรมอันแท้จริง หลงเชื่อในการล่อลวงของเขา บุคคลเหล่านี้แท้ที่จริงก็คือ นักแสดงกลเราติ ๆ นี้เอง หาใช่อาจารย์หรือผู้วิเศษอย่างใดไม่

๓. เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น คำสอนในพระพุทธศาสนามุ่งให้ละเว้นความชั่ว ประพฤติแต่ความดี และกล่าวถึงผลว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น เป็นที่เห็นได้โดยชัดเจนว่าผลดีหรือชั่วอันเกิดแก่บุคคลนั้น ย่อมมีมาแต่ปัจจัยคือกรรมอย่างเดียว เป็นการปฏิเสธปัจจัยอย่างอื่นโดยเด็ดขาด แม้ในสมัยที่วิทยาศาสตร์เจริญรุ่งเรืองขึ้นนี้ ก็ย่อมเป็นไปในทางพิสูจน์เหตุผลเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนานั้น.

เพราะฉะนั้นขอให้นักเรียนทั้งหลายซึ่งได้ชื่อว่า เป็นผู้มีการศึกษา จงพยายามใช้ความพินิจพิเคราะห์ให้ถี่ถ้วน อย่าบังควรเชื่อถือสิ่งอันปราศจากเหตุผลเหล่านั้น จะได้ไม่ตกเป็นเหยื่อของพวกนักล่อลวงอันจะนำไปสู่หนทางชั่ว และจะได้ไม่ขึ้นชื่อว่าเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา ไม่อยู่ในอำนาจเหตุผล ฝ่าฝืนคตินิยมแห่งพระพุทธศาสนาและการศึกษาอันเป็นความสว่าง และขอให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนและของครูทุกคน ช่วยกันชี้แจงสั่งสอนศิษย์ ปรามปรามความเชื่อเหลวไหลเหล่านั้นอย่าให้เข้ามาทำความรุกรานในโรงเรียนได้.

วันที่ ๒๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๕

(สงนาม) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

เสนาบดี